

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 СУТНІСТЬ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ	5
1.1 Сутність та загальні характеристики банківського нагляду.....	5
1.2 Нагляд за системно важливими банками.....	11
1.3 Інструменти та методи інспекційної перевірки банків.....	14
1.4 Інструменти та методи безвиїзного нагляду за діяльністю банків.....	21
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ НАГЛЯДУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ.....	26
2.1 Аналіз банківського нагляду України в контексті вимог світового розвитку.....	26
2.2 Пруденційний банківський нагляд та його ефективність.....	31
2.3 Проблемні банки в практичній діяльності банківського нагляду.....	43
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	52
3.1 Основні напрями формування ефективної системи банківського нагляду.....	52
3.2 Банківський нагляд в умовах воєнного стану.....	58
3.3 Удосконалення нагляду та впливу на проблемні банки.....	68
ВИСНОВКИ.....	72
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми. У 2023 році один з основних пріоритетів України є збереження фінансової стабільності. Починаючи в 2020 року Україна зіштовхнулася з надзвичайними випробуваннями. Збереження довіри населення та суб'єктів господарювання до банківської системи, а також оперативне реагування держави на безпрецедентні виклики, як раз і забезпечує банківський нагляд.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питання банківського нагляду в своїх працях займалися Адамик Б.П., Домбровський В.С., Єпіфанова А.О., Грушко В.І., Любунь О.С., Раєвський К.Є., Міщенко В.І., Версаль Н.І., Агарков М.М., Ващенко Ю.В., Глібко С.В., Дмитренко Ю.М., Коваленко М.М., Монаєнко А.О., Савенкова В.Г. Однак, під час повномасштабного вторгнення на територію України, питання банківського нагляду є актуальним та потребує подальшого вивчення та дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу законодавства, практики його реалізації та кращого світового досвіду, визначити тенденції розвитку банківського нагляду в Україні, який забезпечить фінансову стабільність держави.

Для досягнення зазначеної мети, заплановано здійснити такі наукові й практичні завдання: дослідити сутність банківського нагляду в Україні, визначити інструменти банківського нагляду, дослідити роль банківського нагляду в умовах запровадження в Україні карантину, спричиненого пандемією коронавірусу Covid-19 та в умовах воєнного стану, проаналізувати тенденції післявоєнного розвитку банківської системи України в цілому.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є банківський нагляд в Україні, шляхи його подальшого розвитку та вдосконалення.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є відносини, що виникають у процесі здійснення банківського нагляду між Національним банком України та банківською спільнотою.

Методи дослідження. У роботі використовувались методи аналізу банківського нагляду, у період карантину зумовленого пандемією коронавірусу Covid-19, та введення в Україні воєнного стану відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року, визначенні принципів наглядової діяльності Національного банку України за банками, напрямів нагляду за банками. Також застосовувався метод аналітичного групування, факторний, коефіцієнтний, порівняльний аналіз були використані при аналізі діяльності банків.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Значущість отриманих результатів полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані в процесі вдосконалення наглядових технологій та інновацій, що є сталим підґрунтям розвитку банківською сектору, вони дозволять Національному банку України та банкам удосконалювати операційні процеси та підвищувати довіру населення та суб'єктів підприємництва до банківського сектору.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження були Закони України, Укази Президента України, постанови Національного банку України, постанови Кабінету Міністрів України, розпорядження Національного банку України, накази Міністерства фінансів України, дані Державної служби статистики України, фінансова та регуляторна звітність банків України, аналітичні матеріали Національного банку України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ

1.1 Сутність та загальні характеристики банківського нагляду

Відповідно до статті 1 Закону України: «Про Національний банк України» банківський нагляд - система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку» [1].

При здійсненні аналізу поняття нагляду, можна знайти також думки науковців з цього приводу, кандидат економічних наук доцент, В.С. Домбровський, досліджував роботи науковців та отримав такі результати, щодо поняття банківський нагляд: «Адамик Б.П. вважає, що «нагляд за діяльністю банків здійснюється з метою забезпечення надійності та стійкості окремих банків та передбачає цілісний і неперервний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до діючого законодавства та інструкцій [2, с. 174].

Версаль Н.І. говорить, що банківський нагляд — це діяльність, спрямована на забезпечення банківської ліквідності та послаблення ризику банківських операцій, яка має на меті захист вкладників та посилення довіри суспільства до банківської системи і національної валюти [3, с. 231].

У монографії Єпіфанова А.О. «Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України» поняття банківський нагляд визначається так само [4, с. 241].

Такі науковці, як Грушко В.І., Міщенко В.І. та інші, під банківським наглядом розуміють «моніторинг процесів, що відбуваються у банківській сфері на різних стадіях функціонування банків, а саме: створення нових банків та їх установ, діяльності банків, реорганізації та ліквідації банків [3, с.11; 9, с. 48].

Любунь О.С., Раєвський К.Є. трактують банківський нагляд як моніторинг усіх видів ризиків, притаманних банківській діяльності, з метою зведення до мінімуму насамперед системного ризику, тобто запобігання ланцюговій реакції, за якої крах одного або кількох банків може спричинити кризу всієї банківської системи» [6, с. 29, 9, 7].

Національний банк України здійснює нагляд за діяльністю банків для сприяння безпеці та фінансовій стабільності банківської системи України. Банківський нагляд надає кредиторам, суб'єктам господарювання та споживачам фінансових послуг впевненість у тому, що банківська система стабільно працює та своєчасно і в повному обсязі виконує свої зобов'язання.

Національний банк України здійснює банківський нагляд відповідно до Конституції України, Закону України «Про банки і банківську діяльність», Закону України «Про Національний банк України» та інших нормативно-правових актів.

Національний банк України здійснює нагляд за діяльністю усіх банків України та їхніх підрозділів за кордоном, іноземних банків в Україні та інших організацій, у частині дотримання Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків: «метою цього Закону є правове забезпечення захисту законних інтересів вкладників та інших клієнтів банків, сталого розвитку і стабільності банківської системи, а також створення сприятливих умов для розвитку економіки України і належного конкурентного середовища на фінансовому ринку» [8].

Регулятор визначає особливості функціонування банківської системи України та здійснює її методологічне забезпечення.

Національний банк здійснює функції банківського нагляду на індивідуальній та консолідованій основі.

Під наглядом на консолідованій основі, мається на увазі нагляд за фінансовими групами з метою забезпечення стабільності фінансової системи та обмеження ризиків, на які наражається фінансова установа внаслідок участі у фінансовій групі, шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків фінансової групи.

Національний банк України: «здійснює постійний нагляд за дотриманням банками, їх підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, банківськими групами, представництвами та філіями іноземних банків в Україні, а також іншими юридичними та фізичними особами банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку і економічних нормативів» [1] (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 Ключові показники розвитку економіки та фінансового сектору за 2022 рік, наведені Національним банком України у Річному звіті за 2022 рік

До ефективного банківського нагляду можна віднести такі характеристики:

- 1) державний нагляд за діяльністю банків має забезпечувати стабільність банківської системи;
- 2) інституційна незалежність регулятора;
- 3) довіра до банківської системи з боку фізичних та юридичних осіб;
- 4) адекватна система управління ризиками;
- 5) імплементація кращого світового досвіду.

Окрім того до функцій Національного банку України належить здійснення державного регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за банками та філіями іноземних банків.

При здійсненні банківського нагляду та нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення регулятор може застосовувати професійне судження, цим правом Національний банк України наділений на підставі законодавства України.

Професійне судження формується здійснюється на підставі зокрема, співмірності, комплексного аналізу, рівноцінності та сутності форми, пропорційності наглядових вимог, законності, обґрунтованого сумніву.

Документи, які містять професійне судження, мають бути схвалені Головою Національного банку України або уповноваженими посадовими особами.

Професійне судження застосовується регулятором, в особі Голови чи уповноважених на те працівників, під час виконання посадових обов'язків щодо перевірки правочинів, операцій, оцінки осіб, подій, обставин, за якісними, та кількісними показниками.

Разом з тим, на мою думку, дуже важливо те, що законодавчо закріплено законодавством право банку оскаржити рішення у регулятора у якому міститься професійне судження. Також, банк має право подати клопотання до Національного банку України про скасування документу, у якому міститься професійне судження,

але не пізніше 15 днів (не застосовується до рішень Правління Національного банку України).

Також поруч з застосуванням професійного судження регулятор застосовує: «оцінку перспектив з урахуванням не лише поточних ризиків банку, але й тих, що з високою ймовірністю можуть виникнути в майбутньому».

Національний банк України впроваджує систему раннього реагування на проблеми конкретного банку, щоб упередити та мінімізувати негативні наслідки для його клієнтів, партнерів та банківської системи.

Прозора структура власності банку дозволяє уникнути надмірного кредитування пов'язаних з банком осіб та виведенню коштів з банку. Структура власності вважається прозорою, якщо вона дозволяє визначити зв'язки між банком та його власниками. Ці підходи дозволяють передбачити можливі проблеми у діяльності конкретного банку та вчасно застосувати заходи впливу. Зараз Національному банку відомі кінцеві власники істотної участі всіх банків» [10].

Фокус уваги на тих питаннях і банках, що становлять найбільшу небезпеку для сталості банківської системи України.

Регулятор в межах покладених законодавством наглядових функцій, має робити оцінку фінансового стану банку, ризиків, притаманних його діяльності, адекватності капіталу та ліквідності банку ризикам, на які наражається або може наражатися банк, якості корпоративного управління в банку, запобіганні фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, впливу ризиків і стрес-факторів на ефективне, надійне та розсудливе управління банком, фінансову стабільність і захист інтересів вкладників та інших кредиторів банку, життєздатності бізнес-моделі банку, ефективності систем управління ризиками та внутрішнього контролю, у тому числі у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Державний регулятор має право, після проведення оцінки діяльності банку, збільшувати значення показників економічних нормативів та зобов'язати фінансову установу їх поліпшити. У такому видку банк зобов'язаний забезпечити достатній рівень ліквідності та капіталу банку.

Аналіз основних показників банків України (рис.1.2)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість діючих банків	117	96	82	77	75	73	71	67
Загальні балансові показники (млрд грн) / General balance sheet indicators (UAH billion)²								
Загальні активи	1 571	1 737	1 840	1 911	1 982	2 206	2 358	2 717
у т. ч. в іноземній валюті	800	788	755	779	718	746	679	819
Чисті активи	1 254	1 256	1 334	1 360	1 493	1 823	2 053	2 354
у т. ч. в іноземній валюті	582	519	507	495	492	585	583	731
Валові кредити суб'єктам господарювання ³	831	847	864	919	822	749	796	801
у т. ч. в іноземній валюті	492	437	423	460	381	332	292	281
Чисті кредити суб'єктам господарювання ³	614	477	451	472	415	432	540	529
Валові кредити фізичним особам	176	157	171	197	207	200	243	210
у т. ч. в іноземній валюті	97	83	68	61	38	31	21	13
Чисті кредити фізичним особам	96	76	92	114	143	149	200	134
Кошти суб'єктів господарювання ³	349	413	427	430	525	681	800	943
у т. ч. в іноземній валюті	141	177	163	150	191	233	233	317
Кошти фізичних осіб ⁴	402	437	478	508	552	682	727	934
у т. ч. в іноземній валюті	215	239	244	241	238	285	270	340

Рисунок 1.2 Основні показники діяльності банків України у період з 2015 по 2022 рік, наведені Національним банком України

Таким чином, відповідно до даних таблиці 1.2 можна побачити, динаміку балансових показників банків України, при цьому такі показники, як загальні активи у т.ч. в іноземній валюті, чисті активи у т.ч. в іноземній валюті збільшились у порівнянні з 2015 роком. Видача валових кредитів суб'єктам господарювання зменшилась у 2022 році, пік їх збільшення припав на 2018 рік, а в іноземній валюті на 2015 рік, так як і видача банками кредитів суб'єктам господарювання. Валові та чисті кредити фізичним особам досягли максимуму у 2021 році, а в іноземній валюті у 2015 році. Депозитні вклади суб'єктів господарювання та фізичних осіб з кожним роком збільшувались. При цьому слід зазначити, що у 2015 році кількість банків становила 117, у 2022 році 67.

Якщо банк не виконує нормативи регулятора, у такому випадку регулятор може встановлювати обмеження для банківської установи.

Також, слід зазначити, що після реалізації проєкту «СПЛІТ» НБУ почав здійснювати захист прав споживачів фінансових послуг, що надаються банками.

Регулятор видає нормативно-правові акти, у формі постанов Правління НБУ з питань, віднесених до функцій, які він виконує ці постанови є обов'язковими юридичних та для фізичних осіб та державних органів.

До компетенції Національного банку України належить видання розпорядчих актів, які охоплюють діяльність регулятора.

Також, Регулятор має право надавати методичні рекомендації до діяльності банків та тимчасові роз'яснення, щодо певних питань, на які банківська спільнота має отримати відповідь.

Разом з тим є певні обмеження діяльності регулятора, зокрема, заборона вимагати від банків виконання операцій та інших дій, не передбачених законодавством України.

1.2 Нагляд за системно важливими банками

Національний банк України визначає особливості нагляду за системно важливими банками в Україні із урахуванням специфіки їхньої діяльності.

Системно важливим вважається банк, діяльність якого впливає на стабільність усієї банківської системи України.

Регулятор поновив список системно важливих банків в Україні. 8 березня 2023 року за результатами щорічного перегляду переліку системно важливих банків Національний банк України включив до переліку АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК».

Наразі в оновленому переліку 15 банків, а саме: АТ «Ощадбанк», АТ КБ «ПриватБанк», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «Укрексімбанк», АТ «ОТП БАНК», АТ «ПУМБ», АТ «Райффайзен Банк», АТ «СЕНС БАНК», АТ «ТАСКОМБАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АБ «Південний, АТ «А-БАНК», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК».

Національний банк України кожного року визначає системно важливі банки за отриманими даними станом на 1 січня.

Національний банк України здійснює посилений нагляд за діяльністю системно важливих банків та встановлює додаткові вимоги до їх діяльності.

Метою встановлення додаткових вимог регулятора, є зниження можливості погіршення фінансового стану фінансового стану або банкрутства банку.

Системно важливим банкам установлюється буфер системної важливості.

Під буфером системної важливості вважається додаткова вимога до основного капіталу банку.

Банк формує буфер системної важливості понад нормативне значення достатності основного капіталу.

Буфер капіталу підвищує спроможність банку покривати неочікувані збитки, що знижує ризик дефолту.

Розмір буфера системної важливості залежить від показника системної важливості банку.

Системно важливий банк зобов'язаний дотримуватися підвищеного нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – не більше ніж 20 відсотків (загальна вимога – 25%).

Підвищені вимоги до системно важливого банку починають діяти з 1 січня наступного року, після набуття банком цього статусу та діють ще 12 місяців після втрати статусу системно важливого банку.

Визначені підходи ґрунтуються на положеннях: «Директиви 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних організацій та пруденційний нагляд за діяльністю кредитних організацій та інвестиційних компаній, що вносить зміни до Директиви 2002/87/ЄС та скасовує Директиви 2006/48/ЄС і 2006/49/ЄС, рекомендаціях Європейського банківського органу щодо критеріїв визначення умов застосування статті 131(3) Директиви 2013/36/ЄС (CRD) стосовно визначення інших системно важливих установ (O-SIIs) від 16 грудня 2014 року ЕВА/GL/2014/10» [11].

Системно важливі банки визначаються, на підставі значення показника системної важливості банку, який розраховується за критеріями розмір банку, напрями діяльності банку, ступінь фінансових взаємозв'язків.

Критерій «розмір банку» характеризується індикатором «розмір активів банку».

Критерій «напрями діяльності» характеризується індикаторами, як кредити, надані клієнтам (крім кредитів, наданих банкам), операції з використанням емітованих банком електронних платіжних засобів за звітний рік, кошти на рахунках клієнтів (крім зобов'язань перед банками), гарантовані вклади фізичних осіб - вклади фізичних осіб, що гарантуються в порядку і розмірах, передбачених законодавством України, початкові платежі в системі електронних платежів за звітний рік.

Критерій «ступінь фінансових взаємозв'язків» характеризується індикаторами, як зобов'язання нерезидентів перед банком, зобов'язання банку перед нерезидентами, кошти, залучені від банків-резидентів, кошти, розміщені в банках-резидентах.

5) гарантовані вклади фізичних осіб - вклади фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб-підприємців), що гарантуються в порядку і розмірах, передбачених законодавством України.

Разом з цим відповідно до Основних принципів ефективного банківського нагляду, які є мінімальними стандартами надійного пруденційного регулювання та нагляду за банками і банківськими системами, опублікованих Базельським комітетом з банківського нагляду, потрібно розробити посилений підхід до нагляду за системно важливими установами, які орієнтовані на виявлення майбутніх криз і спрогнозувати наслідків їх впливу на банківську систему. Також наразі є необхідність використовувати ширший інструментарій для отримання якісної оцінки ризиків, отриманої на аналізі даних та сучасної практики управління виявленими ризиками.

1.3 Інструменти та методи інспекційної перевірки банків

Закон України «Про Національний банк України» передбачає, що: «Національний банк України здійснює банківський нагляд у формі інспекційних перевірок та безвиїзного нагляду» [1].

Під інспекційною перевіркою банку слід розуміти форму здійснення банківського нагляду уповноваженими посадовими Національного банку України, в межах їх повноважень.

Керівництво банку зобов'язано надати представникам регулятора вільний доступ до всіх приміщень банку, інформаційних систем банку, забезпечити надання інформації та документів, а також письмових пояснень витребуваних Національним банком України.

Відповідно до норм нормативно-правових актів Національного банку України, перевірки бувають планові та позапланові.

Планові інспекційні перевірки банку здійснюються відповідно до затвердженого плану інспекційних перевірок.

План складається один раз на рік на підставі ризик-орієнтованого підходу. План проведення перевірок подається на розгляд та затвердження Правлінню Національного банку України.

Національний банк України оприлюднює план проведення інспекційних перевірок банків. План складається з урахуванням ризик-орієнтованого підходу на підставі визначеної загальної оцінки банків SREP (Supervisory Review and Evaluation Process).

До переліку банків, які мали бути перевірені у 2022 році увійшли 35 банків. До переліку банків увійшли, і державні, і комерційні банки. Першим мав бути перевірений АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» (табл.1.1).

Таблиця 1.1

План проведення інспекційних перевірок банків на 2022 рік

I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	АТ «Укрексімбанк»	АТ КБ «ПриватБанк»	АТ «Ощадбанк»
АТ «ТАСКОМБАНК»	АБ «УКРГАЗБАНК»	АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК»	ПАТ «МТБ БАНК»
АТ «ОТП БАНК»	АТ «АЛЬФА-БАНК»	АТ «КОМІНВЕСТБАНК»	АТ «МЕГАБАНК»
АТ «КРИСТАЛБАНК»	АТ «ПУМБ»	АТ «А-БАНК»	АТ «МІБ»
АТ «РВС БАНК»	АТ «УКРСИББАНК»	АТ «БАНК АЛЪЯНС»	АТ «ПРЕУС БАНК МКБ»
АТ «КІБ»	ПАТ «БАНК ВОСТОК»	ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК»	АТ МОТОР-БАНК»
АТ «БАНК 3/4»	АТ «КБ «ГЛОБУС»	АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	АТ АКБ «Львів»
АТ «БАНК «ПОРТАЛ»	АТ «БАНК СІЧ»	АТ «АП БАНК»	АТ «МетаБанк»
	АТ «БАНК КРЕДИТ ДНПРО»	АТ «СПБ»	
	АТ «АСВІО БАНК»		

Планові інспекційні перевірки у 2022 році банків не проводилися. План проведення інспекційних перевірок банків на 2022 рік Правління Національного банку визнало таким, що втратив чинність.

Для порівняння у 2021 році було заплановано проведення планових інспекційних перевірок у 43 банках, у 2020 році 45 банках.

Запровадження в Україні воєнного стану та поширення коронавірусу, внесло свої корективи на наглядову діяльність.

План проведення інспекційних перевірок банків на 2021 рік було визнано такими, що втратив чинність. Водночас протягом 2021 року НБУ провів позапланові інспекційні перевірки банків.

Основні цілі позапланових інспекційних перевірок у 2021 році:

- оцінка рівня та ефективності організації корпоративного управління;
- оцінка внутрішнього контролю у банківській установі;
- оцінка якості активів та прийнятності їх забезпечення;
- адекватність визначення банками розміру кредитного ризику;
- оцінка системи управління ризиками в банку.

З метою запобігання поширенню на території України коронавірусної інфекції (COVID-19), регулятором було зупинено проведення усіх видів планових виїзних перевірок банків.

Введення в Україні воєнного стану вплинуло на кількість і на напрями проведених у 2022 році позапланових інспекційних перевірок банків.

Інспекційна перевірка банку складається з трьох етапів:

- організація перевірки;
- проведення перевірки;
- оформлення результатів перевірки.

Інспекційна група складається з куратора, керівника інспекційної групи, заступника керівника інспекційної групи, інспекторів.

Склад інспекційної групи має затверджуватись рішенням Правління Національного банку України.

Також, Національний банк України може долучити до проведення перевірки інших працівників Національного банку України, у межах компетенції якого є питання, які є предметом перевірки чи працівників інших органів державної влади.

Працівники Національного банку України зобов'язані зберігати банківську таємницю.

Законом України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що: «Інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним або стала відомою

третім особам при наданні послуг банку або виконанні функцій, визначених законом, а також визначена у цій статті інформація про банк є банківською таємницею» [8].

Особам, які не є працівниками Національного банку України також заборонено розголошувати інформацію, яка за своєю сутністю є банківською таємницею. Також, ці особи зобов'язані підписати документ про нерозголошення інформації.

Інспекційна група має право:

- вільного доступу до приміщень банку (у робочий час);
- доступу до всіх інформаційних систем;
- доступу до інформації та документів;
- доступу до інформації та документів з обмеженим доступом;
- доступу до всіх звітних даних;
- отримувати копії документів (як паперові версії документів так і електронні).

Копії витребуваних документів надаються інспекційній групі безоплатно.

До обов'язків інспекційної групи належить:

- дотримуватись вимог законодавства України;
- не розголошувати інформацію з обмеженим доступом;
- сумлінно виконувати свої посадові обов'язки та дотримуватись правил етики службовця НБУ.

Про проведення планової перевірки регулятор зобов'язаний попередити банк за 10 днів до початку інспекційної перевірки.

До початку проведення планової перевірки проводиться попередня зустріч з керівниками банку, для обговорення організаційних питань.

НБУ до початку перевірки обов'язково складається план перевірки.

Також до проведення перевірки можуть бути залучені працівники Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Положенням про організацію та проведення інспекційних перевірок затвердженого постановою Правління Національного банку України від 17.07.2001

№ 276: «визначено підстави для проведення позапланової інспекційної перевірки» [12].

Національний банк України не має повідомляти банк про початок позапланової перевірки.

У разі не допуску представників НБУ інспекційна група складає акт про недопуск до перевірки.

Інспекційна група разом із керівництвом банку та представниками має провести нараду з урегулювання організаційних питань, зокрема про строки перевірки, періоди діяльності банку, які підлягають перевірці, предмет перевірки, інші питання. Така зустріч має бути призначена у перший день проведення інспекційної позапланової перевірки.

Після проведення всіх зустрічей інспекційної групи та представників банку складається протокол. Ці протоколи мають бути підписані всіма учасниками наради.

Інспекційна група зобов'язана повернути банку отримані документи, не пізніше останнього робочого дня перевірки. Про що складається акт приймання-передачі документів.

Інспекційна перевірка має завершуватись проведенням наради працівниками Національного банку України та банку.

Після закінчення перевірки інспекційна група зобов'язана скласти довідку про проведення перевірки.

Довідка складається з описової частини, висновки, виявлених порушень, описанням недоліків, які містяться у діяльності банку та рекомендацій, як усунути порушення (у разі наявності порушень).

Працівники Національного банку України несуть відповідальність за інформацію, викладену в довідці, та збереження цієї інформації. Висновки мають формуватись на підставі отриманих результатів інспекційної перевірки та з урахуванням професійного судження регулятора.

Керівник інспекційної групи після проведеного аналізу за результатами перевірки складає звіт про інспекційну перевірку, у якому міститься перелік

виявлених порушень та ризиків у діяльності банку. Також інспекційна група надає банку рекомендації для усунення порушень.

Нормативно-правовими актами Національного банку України встановлено, що: «Підрозділ Національного банку, що здійснював інспекційну перевірку, вносить на розгляд Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, оверсайту платіжної інфраструктури презентаційні матеріали про результати проведеної інспекційної перевірки (основні висновки, виявлені порушення і недоліки в діяльності об'єкта перевірки та рекомендації щодо їх усунення (за наявності), а також обґрунтування доцільності/недоцільності застосування до об'єкта перевірки заходів впливу)» [12].

Звіт про перевірку передається банку не пізніше ніж через тридцять днів із дати закінчення перевірки, разом з супровідним листом.

Національний банк України має запрошувати керівництво банку на засідання Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, оверсайту платіжної інфраструктури.

Інспекційна група може подати пропозицію керівництву НБУ про застосування заходів впливу до банку, у разі виявлення у банку суттєвих порушень.

Банк зобов'язаний усунути порушення виявлені інспекційною групою порушення або скласти план усунення порушення, якщо усунути порушення негайно не представляється можливим. На усунення виявлених порушень чи підготовку плану про усунення порушень надається строк – один місяць.

У разі наявності заперечень, банк зобов'язаний надати обґрунтування свого заперечення.

Національний банк України використовує під час проведення перевірок банків рейтингову систему CAMELSOЮ, а саме оцінку настання ризиків.

Компонентами цієї системи є, зокрема:

- якість активів;
- корпоративне управління банку;
- капітал;
- ліквідність;

- достатній рівень доходів;
- оперативні ризики;
- ринкові ризики.

Також зазначу, що Регулятор оновив положення про організацію та проведення інспекційних перевірок банківських установ.

Оновлення ґрунтуються на потребі досягнення стратегічної цілі «Розвиток інновацій фінансового сектору» Стратегії Національного банку України до 2025 року: «Відповідні зміни передбачають оформлення процесів інспекційної перевірки в електронній формі. Відтепер всі документи під час перевірки, у тому числі довідка про перевірку та звіт про перевірку, можуть складатися у формі електронного документа (не обмежуючись паперовою формою).

Крім того, доповнено підстави для проведення позапланової перевірки з метою врахування удосконалених підходів Національного банку до організації та оцінки якості корпоративного управління, системи внутрішнього контролю, а також приведення у відповідність до Правил організації статистичної звітності, що подається до НБУ» [13].

Також слід зазначити, що кредитний ризик для банків залишається одним з основних, Регулятор розпочинає оцінку стійкості банків з метою з'ясування реальної якості кредитного портфеля та оцінки ймовірної потреби у капіталі. У 2023 році оцінку пройдуть 20 найбільших банків. У 2024 року банки, у яких буде виявлено потребу в капіталі, складатимуть програми заходів для відновлення капіталу.

Додатково зазначу, що банкам потрібно буде дати час для приведення організаційних процесів у норму після припинення воєнного стану.

На мою думку, збільшення ризиків у діяльності банків призводить до зниження рівня фінансової безпеки, але з іншою сторони уникнення ризику, зумовлює зниження ділової активності, що також робить банк менш конкурентоспроможним, а отже успішний результат діяльності банку можна досягти шляхом збалансування системи управління ризиками.

1.4 Інструменти та методи безвиїзного нагляду за діяльністю банків

Національний банк України здійснює окрім інспекційних перевірок банку, безвиїзний нагляд за діяльністю банку: «На підставі положень ДИРЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ 2013/36/ЄС від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних установ і пруденційний нагляд за кредитними установами та інвестиційними фірмами, про внесення змін до Директиви 2002/87/ЄС та про скасування директив 2006/48/ЄС та 2006/49/ЄС (зі змінами), з урахуванням Основних принципів ефективного банківського нагляду та рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду з метою встановлення порядку здійснення НБУ безвиїзного банківського нагляду на підставі ризик-орієнтованого підходу.

Безвиїзний нагляд – форма здійснення Національним банком банківського нагляду за дотриманням банками, банківськими групами або іншими особами, які можуть бути об'єктами нагляду Національного банку відповідно до Закону про банки, банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ, установлених економічних нормативів з метою сприяння стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку;

довідка про результати камеральної перевірки банку (далі – довідка про перевірку) – офіційний документ, що складається за результатами проведеної камеральної перевірки банку, в якому зафіксовані результати такої перевірки, виявлені порушення банком вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку, інформація про невиконання банком установлених Національним банком вимог, обмежень щодо діяльності банку та/або ознаки здійснення банком ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів цього банку» [14].

Безвиїзний банківський нагляд здійснюється з метою:

- забезпечення стабільності банківської системи України;
- сприяння фінансовій стійкості банківських установ;

- захисту суб'єктів господарювання;
- захисту прав споживачів фінансових послуг;
- сфокусування уваги на більш ризикових банках;
- прийняття певних управлінських рішень;
- раннього реагування на виявлені проблеми;
- мінімізації ризиків настання несприятливих умов для банку.

Форми безвиїзного нагляду:

- 1) камеральна перевірка банку;
- 2) моніторинг фінансового стану банку;
- 3) оцінка банку на основі ризик орієнтованого підходу.

Застосування ризик орієнтованого підходу до здійснення перевірок банків дозволить: 1) сприяти удосконаленню системи державного нагляду;

- 2) системно підійти до оцінки діяльності банку;
- 3) забезпечити перерозподіл уваги Національного банку України з менш ризикових банків на більш ризикові;
- 4) встановити чіткі вимоги для визначення ступеня ризику від провадження такої діяльності.

Поточний моніторинг фінансового стану банку та його показників здійснюється з метою визначення подальших наглядових дій за банком, спрямованих на забезпечення дотримання банком законодавства України та вимог регулятора.

Поточний моніторинг здійснюється шляхом:

- 1) нагляду за дотриманням вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України та встановлених економічних нормативів для банків;
- 2) контролю за дотриманням банком вимог, обмежень щодо його діяльності, установлених Національним банком;
- 3) аналізу даних статистичної та фінансової звітності банку та інформації, отриманої Національним банком з інших доступних джерел;
- 4) оцінки впливу ризиків на діяльність банку (рис. 1.3).

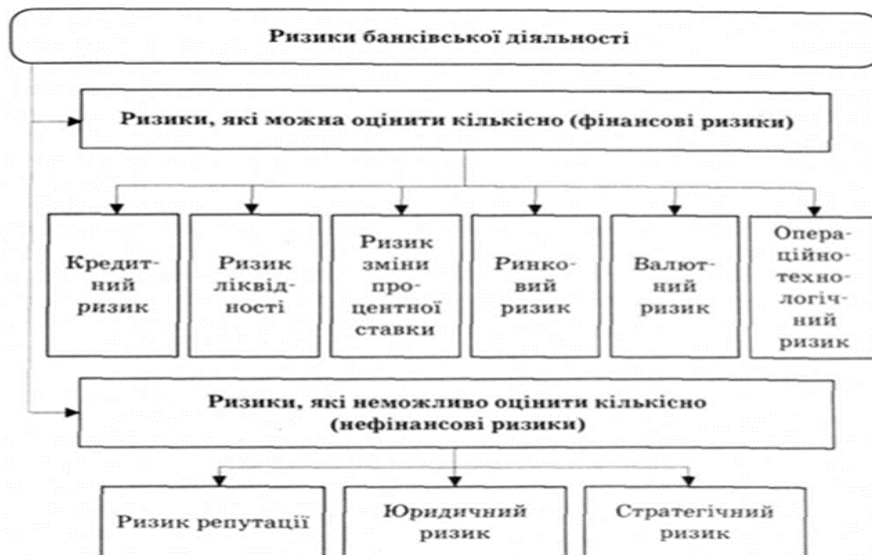

Рисунок 1.3 [15]

Таким чином, банк зобов'язаний направити свою діяльність на виявлення та мінімізацію ризиків у своїй діяльності, і тих ризиків, що можливо оцінити і ті, що неможливо оцінити (стратегічний, юридичний ризики та ризик репутації), заходи з мінімізації ризиків мають бути пропорційними виявленим ризикам.

Національним банком України визначено, що: «Оцінка банку під час здійснення безвиїзного банківського нагляду проводиться з метою оцінки рівня ризиків, що притаманні діяльності банку та загрожують його функціонуванню (життєздатності), оцінки достатності капіталу банку, з урахуванням результатів проведеної Національним банком оцінки стійкості банку, та достатності ліквідності банку для покриття всіх суттєвих ризиків, оцінки якості управління ризиками.

Порядок проведення оцінки банку під час здійснення безвиїзного банківського нагляду та оформлення результатів оцінки визначається розпорядчим актом Національного банку.

Камеральна перевірка банку проводиться з метою:

- підтвердження факту дотримання чи недотримання банком вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку, установлених Національним банком вимог, обмежень щодо діяльності банку, установлених значень економічних нормативів і лімітів відкритої валютної позиції;

достовірності визначення банком розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, відображення банком у бухгалтерському обліку та звітності операцій банку, наданої банком інформації про пов'язаних із банком осіб та операції з ними;

- підтвердження/спростування наявності ознак, що можуть свідчити про здійснення банком ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів» [14].

Національний банк України здійснює безвиїзний банківський нагляд на підставі:

- даних статистичної/фінансової звітності банку;
- інформації, документів, звітів, фінансових та інших планів, програм щодо діяльності банку;
- інформації про пов'язаних із банком осіб;
- результатів оцінки стійкості банку;
- результатів інспекційних перевірок;
- результатів нагляду за дотриманням банківською групою, учасником якої є банк, установлених значень економічних нормативів.

Регулятор має право витребувати у банків також інших документів необхідних для аналізу діяльності банку. Керівництво банку зобов'язано надати ці документи та письмові пояснення про діяльність банку.

Національний банк України за наявності обґрунтованих підстав має право прийняти рішення про проведення камеральної перевірки банку під час здійснення безвиїзного банківського нагляду з окремих питань діяльності банку або проведених банком операцій, такими підставами є: «1) результати аналізу статистичної чи фінансової звітності банку, що подається до Національного банку, інформації, документів, звітів, отриманих від банку, що можуть свідчити про недотримання банком вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку, включаючи вимоги щодо визначення пов'язаних із банком осіб та здійснення операцій з ними, установлених Національним банком вимог, обмежень щодо діяльності банку, невиконання зобов'язань перед

вкладниками чи іншими кредиторами банку або ознаки здійснення банком ризикової діяльності;

2) результати проведеної оцінки банку під час здійснення безвиїзного банківського нагляду, що можуть свідчити про наявність у банку ризиків, що створюють загрозу втрати капіталу та ліквідності» [14].

Після закінчення камеральної перевірки банку складається довідка про перевірку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ НАГЛЯДУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз банківського нагляду України в контексті вимог світового розвитку

Банки зобов'язані вести бухгалтерський облік та складати фінансову звітність.

Банки ведуть бухгалтерський облік відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності у банках встановлюється Національним банком України згідно до законодавства України, нормативно-правових актів НБУ та міжнародних стандартів фінансової звітності.

Банки складають проміжну, річну та консолідовану фінансову звітність з урахуванням Порядку застосування методу трансформації під час складання фінансової звітності банків України.

Бухгалтерський облік забезпечує своєчасне та повне відображення всіх банківських операцій, які здійснює банк.

Починаючи з 2020 року банки зобов'язані подавати фінансову звітність на основі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами в єдиному електронному форматі.

Банк зобов'язаний подавати Регулятору фінансову і статистичну звітність про діяльність банку, здійснення банківських операцій, ліквідності та платоспроможності, прибутковості, а також інформацію афілійованих осіб банку.

Регулятор встановлює банкам, форми подання звітності строки подання звітності, порядок подання та оприлюднення фінансової звітності (річної

фінансової звітності, річної консолідованої фінансової звітності, проміжної фінансової звітності, консолідованої проміжної фінансової звітності), консолідованої та субконсолідованої звітності.

Банк зобов'язаний не пізніше 30 квітня наступного за звітним року оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом із аудиторським звітом.

У разі виявлення помилки чи недостовірної інформації банк самостійно або на вимогу НБУ, протягом 1 місяця, зобов'язаний спростувати опубліковану недостовірну фінансову звітність, річну консолідовану фінансову звітність.

Фінансову звітність підписують голова правління банку та головний бухгалтер банку.

Голова правління та головний бухгалтер банку несуть відповідальність за правдивість наданої інформації.

Банк має право встановлювати порядок складання та подання фінансової звітності відокремленими підрозділами та учасниками консолідованої банківської групи.

Банк складає фінансову звітність на основі даних бухгалтерського обліку з урахуванням коригуючих проводок щодо подій, які коригують дані після дати балансу.

Банк має право визначити перелік рахунків внутрішнього плану рахунків для заповнення статей фінансової звітності та приміток, з урахуванням економічної сутності банківських операцій.

Банк може вносити зміни до форм фінансової звітності та приміток до них відповідно до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Наводжу основні показники діяльності банків України у період з 1 лютого 2023 року по 1 травня 2023 року (рис. 2.1).

Основні показники діяльності банків України

(млн грн)

Назва показника	01.02.2023	01.03.2023#	01.04.2023 (А4)	01.05.2023
1	2	3	4	5
Кількість діючих банків	67	65	65	65
з них: з іноземним капіталом	30	29	29	29
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	22	21	21	21
АКТИВИ				
Активи	2 367 835	2 403 035	2 429 610	2 492 315
Активи в іноземній валюті	769 622	777 102	784 833	783 562
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	2 735 052	2 769 555	2 795 629	2 857 157
з них: нерезиденти	454 868	465 772	476 454	478 547
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті	858 280	865 010	871 450	869 550
Готівкові кошти	85 769	82 749	74 718	71 968
Банківські метали	144	203	180	144
Кошти в Національному банку України	135 260	174 342	196 000	187 224
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	327 425	337 762	342 477	340 384
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	68 747	69 435	69 926	68 745
Кредити надані клієнтам	1 028 852	1 013 843	1 001 784	992 185
кредити, що надані органам державної влади	24 244	23 475	22 677	22 003
кредити, що надані суб'єктам господарювання	794 181	784 503	772 714	764 194
кредити, що надані фізичним особам	210 408	205 837	206 342	205 924
кредити, надані небанківським фінансовим установам	19	28	52	64
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	962 064	969 708	993 100	1 071 604
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	371 653	370 845	370 335	369 008
Пасиви	2 367 835	2 403 035	2 429 610	2 492 315
Капітал	232 139	236 623	251 546	238 091
з нього: статутний капітал	407 021	405 108	405 108	405 358
Зобов'язання банків	2 135 696	2 166 412	2 178 064	2 254 224
Зобов'язання банків в іноземній валюті	828 414	833 707	835 496	839 095
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	6 327	6 571	6 811	8 600
Кошти суб'єктів господарювання	913 321	935 459	978 917	1 019 522
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	929 058	940 751	944 563	947 516
Кошти небанківських фінансових установ	52 426	53 949	46 244	48 069
Довідково:				
Рентабельність активів, %	7,47	5,43	5,71	5,49
Рентабельність капіталу, %	78,33	56,09	58,09	55,67

Примітка:

- охоплюються дані філій в межах та за межами України;
- за виключенням даних неплатоспроможних банків #;
- з урахуванням даних контрагентів-нерезидентів;
- з урахуванням нарахованих доходів/витрат;
- За станом на 01.03.2023 без урахування даних АТ "БАНК ФОРВАРД" (визнаний неплатоспроможним рішенням НБУ від 07.02.2023) і ПАТ "АЙБОКС БАНК" (ліквідований рішенням НБУ від 07.03.2023).

Рисунок 2.1 Основні показники діяльності банків України у період з 1 лютого 2023 року по 1 травня 2023 року надані Національним банком України

Таким чином, відповідно до даних зображених на рис. 2.1 можна дійти висновку про динаміку у сторону збільшення активів банків України, але знижується сума видачі банків кредитів, як фізичним особам так і суб'єктом господарювання. Показник кошти суб'єктів господарювання зріс у травні, але показник кошти небанківських фінансових установ знизився. Показник рентабельність капіталу у травні 2023 року дещо знизився. По інших показникам коливання не значні. Також зазначу, що кількість банків у лютому становила 67, а в травні 65 банків.

Банківська установа в Звіті про фінансовий стан відображає активи, зобов'язання та власний капітал банку за станом на кінець звітнього періоду.

Статті цього Звіту розміщені в порядку зменшення ліквідності.

Банк подає всі статті доходів та витрат в єдиному Звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід - Звіті про фінансові результати

Як альтернатива можуть подаватись 2 окремих звіти:

- Звіт про прибутки і збитки;
- Звіт про сукупний дохід за звітний період наростаючим підсумком.

Також банк має подати Звіт про зміни у власному капіталі, ще його називають – Звіт про власний капітал.

Звіт про рух грошових коштів надає необхідну інформацію, що є основою оцінки спроможності банку генерувати та ефективно використовувати грошові кошти та їх еквіваленти.

Існують 2 методи за якими можна визначити обсяг руху грошових коштів, саме: «Банк, що використовує прямий метод, для визначення обсягу чистих грошових коштів від здійснення операційної діяльності послідовно зазначає всі основні статті надходжень та витрат, різниця яких відображає збільшення або зменшення грошових коштів. Застосування прямого методу надає змогу банку отримати інформацію для оцінки майбутніх грошових потоків і має переваги над непрямим методом.

Банк, що використовує непрямий метод, для визначення чистих грошових коштів від здійснення операційної діяльності коригує суму прибутку (збитку) на

результат негрошових операцій на суми відстрочених та нарахованих надходжень (платежів) минулих або майбутніх періодів за операційною діяльністю, на суми доходів та витрат, пов'язаних із грошовими потоками від інвестиційної і фінансової діяльності» [17].

Банк зобов'язаний скласти і подати до НБУ Звіт про управління разом з річною фінансовою звітністю. Звіт про управління доповнює фінансову звітність інформацією про поточні, минулі та майбутні події.

Банк у Звіті про управління відображає інформацію про:

- 1) стратегічні цілі банку;
- 2) характер бізнесу банку;
- 3) перспективи розвитку банку;
- 4) ризики у діяльності банку;
- 5) ключові показники діяльності банку;
- 6) оцінку діяльності банку.

Банк зобов'язаний забезпечити проведення щорічної перевірки фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності зовнішнім аудитором.

Право на проведення аудиторської перевірки банку має аудиторська фірма, внесена до Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності.

Банк та аудиторська фірма зобов'язані подавати НБУ на його вимогу пояснення, у тому числі письмові, з питань зовнішнього аудиту банку.

Регулятор має право вимагати від банку розширення предмета аудиторської перевірки.

Аудиторська фірма за результатами річного аудиту фінансової звітності в аудиторському звіті відображає інформацію про:

- 1) узгодженість Звіту про управління з фінансовою звітністю за звітний рік, яку подав та оприлюднив банк;
- 2) відповідність Звіту про управління вимогам законодавства України та нормативно-правовим актам НБУ;
- 3) наявність суттєвих викривлень у Звіті про управління та їх характер.

2.2 Пруденційний банківський нагляд та його ефективність

Під пруденційним банківським наглядом слід вважати: «систему банківського нагляду, при якій головна увага органів нагляду зосереджується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану, результатів діяльності та якості керівництва. Методика пруденційного нагляду вивчає дотримання банком вимог чинного законодавства, нормативних актів Національного банку України, економічних нормативів тощо» [18].

Важливе значення має питання вдосконалення інструментів пруденційного ризик-орієнтованого банківського нагляду та перехід від оцінки конкретних ризиків діяльності банків до комплексних оцінок управління ризиками, особливо зважаючи на безпекову ситуацію в країні.

Під особливостями попереднього контролю за діяльністю банків слід вважати: «вступний контроль здійснюється на стадії реєстрації нових банків та їх філій і дає змогу ще до вирішення питання про відкриття банку впевнитися в його майбутній надійності.

Попередній контроль ґрунтується на перевірці та аналізі звітності, яку подають комерційні банки до НБУ (документальна ревізія).

Мета попереднього контролю — забезпечити перевірку дотримання банками встановлених вимог, розумне (з оптимальним ризиком) ведення ними власних справ. Водночас під час його проведення реалізується заборона або обмеження НБУ щодо деяких видів банківської діяльності, здійснюється відрахування до резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків, запроваджуються штрафні санкції щодо банків, які порушують економічні нормативи, порядок формування» [19] (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Співставність макропруденційного та мікропруденційного банківського
нагляду [21]

Ознаки	Макропруденційний нагляд	Мікропруденційний нагляд
Кінцева мета Зниження неочікуваних втрат від фінансової нестабільності	Зниження неочікуваних втрат від фінансової нестабільності	Захист інтересів вкладників та кредиторів банків та фінансових установ
	Підтримка стабільності фінансового сектору загалом	Попередження банкрутства окремих банків
Ризики у банківському секторі	Ендогенні ризики	Екзогенні ризики
Взаємозв'язки та загальні ризики банків	Основоположні фактори	Не враховуються
Пруденційні заходи	Моніторинг системних шоків банківського сектору	Контроль ризиків окремих банків

Слід зазначити, що макропруденційний нагляд забезпечує стабільність фінансової системи загалом та спрямований на запобігання системних ризиків у фінансовому секторі, у той же час мікропруденційний нагляд забезпечує стабільність окремих банків та захист їхніх вкладників. Вважаю, що до скасування в Україні воєнного стану, НБУ за допомогою макропруденційного нагляду, повинен підтримувати системну стабільність фінансового ринку в цілому, а не в кожному окремому банку регулювання, та зробити згладжування негативних чинників кредитного циклу та їх вплив на реальну економіку.

Регулятор затвердив порядок визначення регулятивного капіталу банку та такі економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками, а саме:

- 1) нормативи капіталу:
 - мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1),
 - достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2),

- достатності основного капіталу (H3);

2) нормативи кредитного ризику:

- максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7),

- великих кредитних ризиків (H8),

- максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (H9);

3) нормативи ліквідності:

- коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR);

- коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCR_{ВВ}) та в іноземній валюті (LCR_{ІВ});

4) нормативи інвестування:

- інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (H11);

- загальної суми інвестування (H12).

Національний банк запровадив у більшості банків пруденційний норматив NSFR, який визначає мінімальний рівень ліквідності банку на горизонті один рік, став обов'язковим для виконання з 1 квітня 2021 року. Банки повинні досягти 100% значення NSFR поступово, відповідно до встановленого графіка. Вони матимуть додатковий час, щоб привести свої показники до нормативних значень, які мали бути не менші ніж:

80% – з 1 квітня 2021 року;

90% – з 1 жовтня 2021 року;

100% – з 1 квітня 2022 року, було заплановано, але через запровадження в Україні воєнного стану перенесено на 1 квітня 2023 року.

Початкове значення та перехідний період для впровадження NSFR Національний банк визначив за результатами тестових розрахунків, які здійснюються з серпня поточного року. Згідно з нормами ЄС та Базельськими рекомендаціями значення NSFR для банків має становити не менше 100%. Банки повинні дотримуватися нормативу NSFR у цілому за всіма валютами, а також забезпечувати розрахунок та моніторинг NSFR окремо в національній та іноземній

валюти. Рішення про запровадження NSFR та графік приведення показників банків до його нормативних значень.

Головна мета запровадження NSFR – сприяти зниженню одного з системних ризиків для фінансової стабільності, пов'язаного з короткостроковістю фондування банків. Новий норматив стимулюватиме банки покладатися на стабільніші та довгостроковіші джерела фондування, наприклад, довгострокові депозити, зменшуючи залежність від короткострокового фінансування. Це дозволить збалансувати активи та пасиви банків за строками погашення.

NSFR – є одним із двох коефіцієнтів ліквідності, розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду у відповідь на глобальну фінансову кризу 2007 – 2008 років.

Для вивчення міжнародного досвіду імплементації нормативу Національний банк провів консультації з експертами Світового банку, Європейського органу банківського нагляду (ЕВА), центробанків інших країн.

Запровадження коефіцієнта NSFR є наступним важливим кроком у напрямі гармонізації вимог до ліквідності українських банків з нормами законодавства ЄС та рекомендаціями Базельського комітету. Раніше було запроваджено коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) та нові стандарти організації системи управління ризиками в банках України, включаючи ризик ліквідності.

NSFR розраховується як співвідношення обсягу наявного стабільного фінансування до обсягу необхідного стабільного фінансування, де:

обсяг наявного стабільного фінансування – це сума складових пасивів (регулятивний капітал та зобов'язання), зважених на установлені Національним банком відповідні коефіцієнти, які відображають рівень їх стабільності;

обсяг необхідного стабільного фінансування – це сума складових активів та позабалансових зобов'язань, зважених на установлені Національним банком України відповідні коефіцієнти, які характеризують їх ліквідність.

Регулятором розроблено Методику розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), яка встановлює вимоги до розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR).

Банк має розраховувати NSFR за такою формулою:

$$\text{NSFR} = \frac{\text{обсяг наявного стабільного фінансування (ASF)}}{\text{обсяг необхідного стабільного фінансування (RSF) - НКР}} \times 100\% ,$$

де НКР - величина непокритого кредитного ризику.

Банк розраховує NSFR у цілому за всіма валютами. Банк розраховує суму складових чисельника/знаменника NSFR у НВ та всіх ІВ у гривневому еквіваленті за офіційним курсом гривні до кожної з ІВ, установленим Національним банком на відповідну дату.

У разі наявності в банку документів клієнтів банку, що не виконані банком у встановлений договором або визначений законодавством України строк, значення NSFR дорівнює 0 з часу виникнення невиконаних зобов'язань.

Банк розраховує обсяг наявного стабільного фінансування (ASF) за такою формулою:

$$\text{Обсяг наявного стабільного фінансування (ASF)} = \sum_{i=1}^n (ASF_i \times K_{ASF_i}) ,$$

де n - кількість складових;

ASF_i - i -та складова наявного стабільного фінансування (ASF);

K_{ASF_i} - коефіцієнт, установлений для i -тої складової наявного стабільного фінансування (ASF).

Складовими наявного стабільного фінансування (ASF) є:

1) регулятивний капітал банку;

2) зобов'язання банку:

за незабезпеченим фінансуванням (за операціями з клієнтами, Національним банком, іншими банками);

за забезпеченим фінансуванням (за операціями з Національним банком України, операціями репо з банками та СГД);

інші зобов'язання.

Перелік складових наявного стабільного фінансування (ASF) та коефіцієнти, за якими банк бере їх до розрахунку.

Установлені Національним банком України коефіцієнти наявного стабільного фінансування (ASF) відображають рівень стабільності складових наявного стабільного фінансування (ASF) на горизонті 1 рік з урахуванням їх залишкового строку погашення.

Банк розраховує обсяг необхідного стабільного фінансування (RSF) за такою формулою:

$$\text{Обсяг необхідного стабільного фінансування (RSF)} = \sum_{i=1}^n (RSF_i \times K_{RSF_i}),$$

де n - кількість складових;

RSF_i - i -та складова необхідного стабільного фінансування (RSF);

K_{RSF_i} - коефіцієнт, установлений для i -тої складової необхідного стабільного фінансування (RSF).

11. Складовими необхідного стабільного фінансування (RSF) є:

1) активи банку:

- готівкові кошти та банківські метали;

- кошти в Національному банку України, в інших банках, надані кредити, розміщені депозити, вкладення в цінні папери;

- інші активи;

2) позабалансові зобов'язання банку;

3) операції з деривативами.

Перелік складових необхідного стабільного фінансування (RSF) та коефіцієнти, за якими банк бере їх до розрахунку.

Установлені Національним банком України коефіцієнти необхідного стабільного фінансування (RSF) характеризують ліквідність складових необхідного стабільного фінансування (RSF) на горизонті один рік з урахуванням їх залишкового строку погашення.

Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні становлено, що: «До активних операцій, що пов'язані з кредитним ризиком, належать операції банку, що пов'язані з наданням клієнтам залучених коштів у тимчасове користування [надання кредитів у готівковій або безготівковій формі, на фінансування будівництва житла та у формі врахування векселів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, операцій репо, фінансового лізингу, будь-якого продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів за такою сумою (відстрочення платежу), розстрочення платежу за продані банком активи] або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування (надання гарантій, порук, акредитивів, акцептів, авалів), а також операції з придбання цінних паперів, дебіторська заборгованість, інші активні банківські операції, включаючи нараховані за всіма цими операціями доходи» [22].

Регулятор встановлює нормативи кредитного ризику, для того щоб уникнути негативних явищ для банку у сфері фінансової стійкості.

Банківська установа має впровадити та дотримуватись процедури моніторингу, своєчасного виявлення, контролю за кредитним ризиком з урахуванням ризику концентрації, з метою організації системи управління ризиками.

Відповідно до нормативно-правових актів Регулятора банкам заборонено надавати кредити для:

- особи, яка набуває активи банку, виключенням є продукція, яку вона виробляє;
- надбання розміщених чи підписаних цінних паперів, пов'язаною з банком особою та/або права на які має пов'язана з банком особа;
- погашення фізичною чи юридичною особою будь-яких зобов'язань перед пов'язаною з банком особою.

Банк зобов'язаний розробити порядок здійснення операцій із пов'язаними з банком особами для уникнення додаткових ризиків у діяльності банку, зазначений порядок має містити положення про:

- порядок погодження уповноваженими банком особами операцій з пов'язаними з банком особами (у тому числі про списання проблемної заборгованості);

- ліміти на здійснення операцій;

- порядок внутрішнього контролю банку за такими операціями;

- процедури ідентифікації банківських операцій;

- порядок інформування правління банку, щодо таких операцій.

Банк має право надавати бланкові кредити за умови дотримання економічних нормативів та лімітів відкритої валютної позиції.

Бланковий кредит – це кредит, який видається особі, у якої відкритий рахунок у цьому ж банку, незабезпечений кредит, умови надання такого кредиту можуть бути індивідуальними.

Під час розрахунку нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) та нормативу великих кредитних ризиків (Н8) два або більше контрагенти вважаються одним контрагентом (групою пов'язаних контрагентів) і такими, що несуть спільний економічний ризик, за наявності хоча б одного з таких критеріїв:

- 1) відносини контролю, якщо один з контрагентів здійснює контроль над іншим контрагентом або якщо контрагенти мають спільного контролера;

- 2) економічна залежність, якщо один з контрагентів матиме фінансові проблеми з фінансуванням або виконанням зобов'язань, то інший контрагент внаслідок цього також найімовірніше буде мати проблеми з фінансуванням або виконанням зобов'язань.

Банк не зобов'язаний рахувати нормативи кредитного ризику за:

- операціями з Регулятором;

- операціями із центральними органами виконавчої влади;

- операціями з міжнародними банками розвитку;

- операціями з ПАТ «Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках»;

- операціями з цінними паперами, емітованими центральними органами виконавчої влади інших країн, що мають відповідний кредитний рейтинг.

Банк не зобов'язаний включати до загального обсягу кредитного ризику суму необтяжених облігацій внутрішньої державної позики, що рефінансуються НБУ, та депозитних сертифікатів Регулятора, придбаних за операціями репо.

Винятком є співвідношення розміру суми до розрахунку кредитного ризику.

Принципами визначення кредитного ризику за активами зокрема є:

- переваги сутності здійснюваних банком активних операцій над їх формою;
- своєчасності та повноти виявлення кредитного ризику у діяльності банку;
- адекватні оцінки ваги виявленого ризику;
- урахування власного досвіду банку під час оцінки кредитного ризику

шляхом застосування судження (зокрема визначення значень компонентів кредитного ризику (PD та LGD), складової компонента LGD, крім вартості наданого заставодавцем забезпечення (RC)).

PD - імовірність дефолту боржника/контрагента;

LGD - втрати в разі дефолту;

Складова компонента LGD - обсягу інших надходжень від боржника.

Банк визначає кредитний ризик відносно:

- фізичних осіб;
- суб'єктів господарювання (малі підприємства, середні підприємства великі підприємства, об'єднання громадян співвласників багатоквартирних будинків, житлово-будівельні кооперативи);

- банк;

- державні органи;

- органи місцевого самоврядування.

Банк може здійснювати розрахунок розміру кредитного ризику за активами:

- 1) на індивідуальній основі;

- 2) на груповій основі;

3) за спрощеним підходом, у разі наявності підстав.

Банк установлює значення коефіцієнта PD виходячи з класу позичальника зокрема на підставі оцінки своєчасності сплати боргу:

1) боржника за кредитом, оцінка якого здійснюється на груповій основі або за спрощеним підходом;

2) контрагента за фінансовою дебіторською заборгованістю, що не перевищує трьох місяців.

Банк установлює значення коефіцієнта PD боржника/контрагента:

- за дебіторською заборгованістю за господарською діяльністю - виходячи з класу контрагента, на підставі кількості календарних днів її визнання в балансі банку;

- за цінними паперами - виходячи з класу боржника, що є емітентом цінних паперів, визначеного на підставі кредитного рейтингу за міжнародною шкалою.

Визначення банком класу боржники:

1) клас боржника - юридичної особи, у тому числі емітента цінних паперів, за одним з 10 класів.

2) клас контрагентів за дебіторською заборгованістю, що є фінансовим активом, строк погашення якої згідно з умовами договору не перевищує 3 місяці, та контрагентів за дебіторською заборгованістю за господарською діяльністю за 1 з 2 класів.

3) клас інших боржників за одним із 5 класів.

Банк установлює значення коефіцієнтів PD та LGD, що відповідають гіршим граничним значенням діапазону, для того щоб уникнути негативних наслідків у діяльності. Вважаю, що встановити краще гірше значення діапазону, але отримати кращі результати, ніж навпаки. Такий підхід застосовується до банків, які тільки почали свою діяльність, та здійснюють її менше 3 років.

Банк здійснює розрахунок розміру кредитного ризику за активами на індивідуальній основі формулою:

$$\ll CR_{\text{інд}} = \max \{0; PD \times [EAD - (\sum_{i=1}^J (CV \cdot k)_i + RC)]\}$$

яка ґрунтується на такій формулі: $CR_{\text{інд}} = PD_{\text{інд}} \times LGD_{\text{інд}} \times EAD_{\text{інд}}$,

де $CR_{\text{інд}}$ - розмір кредитного ризику за активом на індивідуальній основі;

$PD_{\text{інд}}$ - коефіцієнт імовірності дефолту боржника/контрагента за активом;

$LGD_{\text{інд}} = 1 - RR_{\text{інд}}$,

де $RR_{\text{інд}}$ - коефіцієнт, що відображає рівень повернення боргу за активом за рахунок реалізації забезпечення та інших надходжень,

$EAD_{\text{інд}}$ - експозиція під ризиком за активом на дату оцінки;

CV_i - вартість і-го виду забезпечення, що береться до розрахунку кредитного ризику (у разі наявності кількох видів забезпечення за одним активом). Якщо забезпечення немає або не відповідає переліку, критеріям та принципам прийнятності, визначеним у нормативно-правових актах НБУ, то до розрахунку береться значення CV , що дорівнює «0»;

k_i - коефіцієнт ліквідності і-го виду забезпечення, що визначається банком на підставі сформованого судження щодо обсягу витрат на реалізацію забезпечення застосовує нижче (менше) значення коефіцієнта ліквідності забезпечення;

RC - інші надходження, розраховані на основі статистичних даних банку за непрацюючими активами, включаючи страхове відшкодування; сплату за фінансовою порукою; надходження від реалізації майна боржника/майнового поручителя, крім майна, уключеного до розрахунку значення CV ; обсяг грошових надходжень боржника від операційної діяльності.

Розмір RC , що включається до розрахунку розміру кредитного ризику, визначається на підставі судження банку, але не може перевищувати п'яти відсотків від суми боргу, що не покрита вартістю забезпечення (з урахуванням коригування на коефіцієнт ліквідності)» [22].

Також зазначу, що відповідно до методики, яку запровадив НБУ норматив максимального розміру кредитного ризику на 1 особу (Н7) встановлюється з метою

обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими особами своїх зобов'язань.

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до 1 особи чи групи пов'язаних осіб та всіх фінансових зобов'язань, до регулятивного капіталу банку.

Норматив великих кредитних ризиків (Н8) встановлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів.

Норматив великих кредитних ризиків (Н8) визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків щодо контрагентів, груп пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб до регулятивного капіталу банку.

До вимог банку щодо контрагента, групи пов'язаних контрагентів, пов'язаних з банком осіб уключаються: «1) щодо банків-контрагентів:

- депозити, які розміщені в інших банках;
- кредити, що надані іншим банкам;
- боргові цінні папери, випущені банками;
- дебіторська заборгованість за операціями з банками;
- кошти банків у розрахунках;

2) щодо клієнтів (небанківських установ і фізичних осіб):

- надані кредити, у тому числі за врахованими векселями;
- факторингові операції, фінансовий лізинг, боргові цінні папери;
- акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком;
- дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами» [21].

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) встановлюється для обмеження ризику операцій з пов'язаними з банком особами, зменшення негативного впливу операцій з пов'язаними з банком особами на діяльність банку.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) визначається як співвідношення сукупної суми

всіх вимог банку до пов'язаних з банком осіб та суми всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо пов'язаних із банком осіб, до загального розміру капіталу.

2.3 Проблемні банки в практичній діяльності банківського нагляду

Національний банк України, відповідно до повноважень наданих спеціальними законами, має право застосувати до банку заходи впливу у разі порушення банком банківського, валютного, у сфері фінансового моніторингу та платіжного законодавства чи за порушення прав споживачів фінансових послуг, у тому числі етичної поведінки чи порушень у сфері реклами фінансових послуг.

Заходи впливу застосовуються на основі інспекційних перевірок чи безвиїзного нагляду.

Відповідно до норм законодавства України визначено виключний перелік заходів впливу, які може застосувати до банків регулятор: «1) письмове застереження;

2) скликання загальних зборів учасників, ради банку, правління банку;

3) укладення письмової угоди з банком, за якою банк чи визначена угодою особа зобов'язується сплатити визначене грошове зобов'язання та/або вжити заходів для усунення та/або недопущення в подальшій діяльності порушень, поліпшення фінансового стану банку, підвищення ефективності функціонування системи управління ризиками тощо. За невиконання або неналежне виконання банком умов письмової угоди Національний банк України має право застосувати інші заходи впливу, передбачені цією частиною;

4) зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі;

5) обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій, у тому числі операцій із пов'язаними з банком особами;

б) заборона надання бланкових кредитів;

7) накладення штрафів на:

банк, але у розмірі не більш як 1 відсоток суми зареєстрованого статутного капіталу.

Зазначене обмеження максимальної суми штрафу не застосовується у разі накладення на банк штрафу за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Максимальний розмір штрафу за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення не може перевищувати 7950 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

власників істотної участі у банку за невиконання прийнятих на себе зобов'язань про надання необхідної фінансової допомоги банку в рамках вжиття заходів з метою приведення діяльності проблемного банку у відповідність із вимогами законодавства у розмірі від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

особу, яка набула або збільшила істотну участь у банку з порушенням вимог законодавства щодо порядку набуття або збільшення істотної участі у банку, в розмірі до 10 відсотків:

номінальної вартості придбаних акцій (паїв) банку, якщо особа набула або збільшила пряму істотну участь у банку;

номінальної вартості акцій (паїв), які належать акціонеру (учаснику) банку, через якого особа набула або збільшила істотну участь у банку, якщо особа набула або збільшила опосередковану істотну участь у банку.

Штраф за порушення порядку набуття або збільшення істотної участі у банку накладається на особу, яка набула або збільшила істотну участь у банку, або

на будь-яку з осіб у структурі власності банку, через яку така особа набула або збільшила істотну участь у банку;

8) тимчасова, до усунення порушення, заборона використання власником істотної участі у банку права голосу (тимчасова заборона права голосу);

9) вимога до власника істотної участі у банку про відчуження акцій (паїв) банку;

10) відсторонення посадової особи банку від посади;

11) віднесення банку до категорії проблемних або неплатоспроможних;

12) відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку» [8].

За порушення законодавства про порушення прав споживачів фінансових послуг застосовуються заходи впливу передбачені законодавством про фінансові послуги. Найчастіше застосовується захід впливу, у вигляді накладення штрафу.

Підставами застосування заходів впливу є:

- матеріали інспекційних перевірок банків;
- матеріали перевірок банків з питань фінансового моніторингу
- матеріали безвиїзного банківського нагляду за діяльністю банків;
- аналіз звітності банків;
- результати аудиторських перевірок банків;
- перевірок дотримання банками валютного законодавства;
- контроль за усуненням банками виявлених у їх діяльності порушень;
- контроль за виконанням рішень НБУ;
- аналіз інформації одержаної від органів державної влади;
- аналіз інформації одержаної від відповідних органів інших держав, міжнародних організацій, органів державної влади України;
- нагляду за дотриманням банками з питань реєстрації та ліцензування банків, набуття (збільшення) істотної участі в банку та розкриття інформації про структуру власності;
- нагляду за дотриманням банками вимог нормативно-правових актів НБУ щодо проведення операцій, що мають на меті/порушують, сприяють або можуть

сприяти уникненню/порушенню обмежень, установлених персональними спеціальними економічними та іншими обмежувальними заходами (санкціями);

- нагляду за дотриманням банками законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг, у тому числі вимог щодо взаємодії зі споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки);

- перевірок дотримання банками законодавства України з питань захисту критичної інфраструктури, кіберзахисту та інформаційної безпеки;

- перевірок з питань дотримання законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку;

- безвиїзного нагляду з питань дотримання законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку.

НБУ має право відсторонити від займаної посади. До посадових осіб банку, яких Національний банк має право відсторонити від посади, належать: голова ради банку, заступники голови ради банку, члени ради банку, голова правління банку, заступники голови правління банку, члени правління банку, головний бухгалтер банку, керівник відокремленого підрозділу банку, головний бухгалтер відокремленого підрозділу банку, керівник філії іноземного банку, головний бухгалтер філії іноземного банку.

У 2022 році регулятор застосував заходи впливу до банків за результатами позапланової перевірки банку:

- штрафи – 11 разів (сума сплачених штрафів 13 570 тис. грн);

- письмове застереження – 8 разів.

У сфері фінансового моніторингу було застосовано такі заходи впливу:

- письмове застереження – 11 разів;

- штраф – 10 (у сумі 118 766 952,94 грн);

- обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій – 1 випадок.

Для порівняння, у 2021 році НБУ застосував адекватні заходи впливу для недопущення погіршення фінансового стану банків, зменшення наявних ризиків та захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків.

За результатами безвізного банківського нагляду у 2021 році до банків застосовано 42 заходи впливу, а саме:

- письмове застереження – 23 випадки;
- тимчасове, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади – 1 випадок;
- обмеження окремих видів здійснюваних банками операцій, включно з операціями з пов'язаними з банком особами – 7 випадків;
- штраф – 6 випадків;
- віднесення банків до категорії неплатоспроможних – 1 випадок;
- віднесення банків до категорії проблемних – 2 випадки;
- відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку – 2 випадки.

За результатами позапланових інспекційних перевірок у 2021 році до банків застосовані такі заходи впливу:

- письмове застереження - 7 випадків;
- штраф на банк - 1 випадок;
- обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій – 3 випадки.

Та за порушення норм законодавства України у сфері фінансового моніторингу застосовано такі заходи впливу:

- письмове застереження – 13 випадків;
- штраф – 5 випадків;

Штрафи застосовано на суму 11 593 000,00 грн.

- укладення письмової угоди з банком – 1 випадок;
- обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій – 1 випадок;
- відсторонення посадової особи банку від посади – 1 випадок.

Захід впливу у вигляді штрафу за порушення банками вимог законодавства з питань фінансового моніторингу може коливатись у розмірі, в залежності від типу порушення, а саме:

1) 17 000 грн за неподання/несвоєчасне подання/подання недостовірної статистичної звітності з питань фінансового моніторингу;

2) 51 000 грн за порушення інших вимог, визначених законодавством з питань фінансового моніторингу;

3) 2 000 000 грн за кожний вид порушення порядку замороження/розмороження активів та невиконання вимог регулятора у сфері фінансового моніторингу;

4) від 400 000 грн за порушення вимог щодо відмови від встановлення ділових відносин чи проведення фінансової операції, порушення порядку роботи з документами, порушення вимог щодо здійснення переказів, неналежне застосування ризик-орієнтованого підходу, порушення порядку подання інформації, порушення порядку проведення аналізу, виявлення, реєстрації фінансових операцій, незабезпечення захисту працівників, які повідомили НБУ про деталі чи порушення у сфері фінансового моніторингу.

5) 10 000 000 грн за кожний вид порушення проведення належної перевірки, вимог щодо виявлення належності клієнтів та інших осіб до політично значущих осіб, повторне невиконання вимог НБУ, перешкоджання НБУ у здійсненні наглядових заходів.

6) 135 150 000 грн за незабезпечення належної організації внутрішньобанківської системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та проведення первинного фінансового моніторингу, відсутність належної системи управління ризиками (неналежну систему управління ризиками).

Загальна сума штрафу за порушення вимог фінансового моніторингу, не може перевищувати 7 950 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Штраф нараховується й сплачується у гривні.

НБУ має право відкликати банківську ліцензію з власної ініціативи. Підставами для відкликання ліцензії є систематичне порушенням банком законодавства з питань фінансового моніторингу після застосування Регулятором

до банку не менше двох заходів впливу протягом двох років чи встановлення фактів здійснення ризикової діяльності.

Рішення про анулювання ліцензії має право прийняти тільки Правління Національного банку України.

Банк у день отримання рішення Національного банку про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку має повернути НБУ банківську ліцензію.

Заходи впливу до банків оформлюються рішеннями Правління НБУ або рішенням Комітетів НБУ.

Регулятор запрошує на засідання НБУ представників банку для заслуховування пояснень чи заперечень стосовно допущених порушень банком.

НБУ має право застосувати заходи впливу протягом шести місяців із дня виявлення порушення, але не пізніше ніж через 3 роки з дня його вчинення.

За одне порушення Національний банк України має право лише один захід впливу.

У лютому 2023 року НБУ застосував до 2 банків заходи впливу за порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Перший захід впливу застосований, у формі штрафу до АБ «УКРГАЗБАНК» у розмірі 64 621 972,50 грн за незабезпечення належної організації внутрішньобанківської системи запобігання та протидії та проведення первинного фінансового моніторингу.

Другий захід впливу у формі письмового застереження застосовано до АТ «А-БАНК» за порушення строків надання інформації регулятору.

7 березня 2023 року НБУ прийняв рішення про ліквідацію АТ «АЙБОКС БАНК» через численні порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Протягом 2 років НБУ вже застосовував до цього банку заходи впливу, а саме штраф 1 випадок, 2 рази зупиняв здійснення окремих видів операцій, 2 рази відсторонював посадових осіб банку від займаної посади та двічі застосовував письмове застереження.

27 березня 2023 року Національний банк України прийняв рішення про застосування заходу впливу до АТ «СЕНС БАНК» за порушення захисту прав споживачів, а саме за порушення вимог до етичної поведінки. Застосовано 2 заходи впливу, за кожне порушення сума штрафу склала 102 тис. грн. Сумарно 204 тис. грн.

Також, у березні 2023 року застосовано 2 заходи впливу, у формі письмового застереження АТ «ПОЛІКОМБАНК», АТ «Райффайзен Банк» за неналежне виконання банками обов'язків роботи з документами, у сфері фінансового моніторингу.

У квітні 2023 року АТ «СЕНС БАНК» отримав, третій захід впливу за порушення вимог етичної поведінки. Штраф у сумі 102 тис. грн.

Також, у квітні 2023 року Регулятор застосував заходи впливу за порушення вимог у сфері фінансового моніторингу до трьох банків.

До АТ «РВС БАНК» штраф у сумі 100 000,00 грн.

До АТ «БАНК «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ» штраф у сумі 50 000,00 грн.

До АТ «КОМІНВЕСТБАНК» письмове застереження за порушення вимоги впровадження та оновлення документів у сфері фінансового моніторингу.

Регулятор зобов'язаний оприлюднювати в мережі інтернет статистику по застосуванню заходів впливу.

Піднаглядні установи мають право на оскарження в судовому порядку рішення регулятора, але оскарження цього рішення не зупиняє виконання рішення НБУ.

Регулятор зобов'язаний здійснювати поточний контроль за усуненням банком порушень у його діяльності, виконанням рішень НБУ щодо застосування заходів впливу, припиненням здійснення ризикової діяльності.

Рішення Регулятора про застосування заходу впливу у вигляді накладення штрафу є виконавчим документом та набирає законної сили з дати його прийняття, крім рішення НБУ про застосування заходу впливу у сфері порушення законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг, у тому числі вимог щодо взаємодії зі споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості

(вимог щодо етичної поведінки), яке набуває статусу виконавчого документа в установленому законодавством України порядку.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

3.1 Основні напрями формування ефективної системи банківського нагляду

Національний банк України здійснює заходи, щоб виконувати перевірки для протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Ефективний ризик-орієнтований нагляд є важливою частиною наглядової діяльності Регулятора.

Ризик-орієнтований підхід передбачає узгодження заходів реагування Національного банку України з оцінюваними ризиками та надає змогу Регулятору розподіляти ресурси для ефективного зниження рівня встановлених ризиків у сфері фінансового моніторингу.

Ризик-орієнтований підхід є основним підґрунтям для ефективної імплементації всіх рекомендацій FATF: «в цілях боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму застосування ризик-орієнтованого підходу передбачає, що країни, компетентні органи та зобов'язані суб'єкти повинні ідентифікувати, оцінити та зрозуміти ризики, на які вони наражаються, та вжити заходів, відповідних цим ризикам, для їх ефективного зниження (1 Рекомендація FATF);

- недостатність або відсутність належного управління ризиками відмивання коштів/фінансування тероризму наражає банки на серйозні ризики, особливо репутаційні, операційні, комплаєнсу та концентраційні ризики. Всі ці ризики взаємопов'язані. Будь-який з ризиків може призвести до значних фінансових

витрат банку (Рекомендації Базельського комітету щодо управління ризиками ВК/ФТ);

- зобов'язані суб'єкти реалізують політику, здійснюють контроль і мають процедури для мінімізації та ефективного управління ризиками відмивання коштів/фінансування тероризму, які повинні бути пропорційними характеру діяльності і розміру зобов'язаної особи (4-а AML- Директива ЄС)» [23].

Відповідно до Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року схвалених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 435-р: «Система запобігання та протидії запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення у рамках документів Організації Об'єднаних Націй, міжнародних конвенцій, ратифікованих Україною, стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті ЄС, визнана обов'язковим елементом економічної безпеки сучасної держави.

Мінімізація загроз відмивання коштів та фінансування тероризму потребує цілеспрямованих та скоординованих зусиль усіх учасників системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

На національному рівні законодавство виділяє суб'єктів фінансового моніторингу первинного та державного рівнів, якими є десятки тисяч працівників приватного та державного секторів» [24].

Національний банк України є суб'єктом державного фінансового моніторингу, а банки суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Банки зобов'язані у своїй діяльності застосовувати ризик-орієнтований підхід, враховуючи відповідні критерії ризику, у тому числі, пов'язані з клієнтами банку, географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи,

через яку він здійснюється передача грошових коштів, видом товарів і послуг, що клієнт отримує від суб'єкта первинного фінансового моніторингу, способом надання послуг.

Ризик-орієнтований підхід має бути пропорційний характеру та масштабу діяльності банку.

Національний банк України має право проводити інспекційні перевірки банку та витребувати необхідні для перевірки матеріали.

Окрім інспекційних перевірок Регулятор має право здійснювати безвиїзний нагляд шляхом проведення аналізу дотримання банком вимог щодо:

- 1) даних статистичної звітності банку;
- 2) інформації, документів з питань здійснення фінансового моніторингу;
- 3) інформації та документів, від Міністерства юстиції України, Міністерства цифрової трансформації України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.
- 4) довідки про виїзну перевірку.

Ознаками для підвищеної уваги та для обов'язкового звітування про операції є «Операції від 400 тис. грн (еквівалент) – порогова фінансова операція

- якщо учасник/банк з країни, що не виконує рекомендації FATF та країна що здійснює збройну агресію
- операції PEPs (публічні особи)
- перекази за кордон в тому числі офшорні зони
- операції з готівкою
- фінансові операції електронного резидента (е-резидента) з 01.04.2023» [25].

Формування наглядової діяльності, скерованої на ризики відмивання коштів та фінансування тероризму, зменшить шанси здійснювати відмивання незаконних доходів.

Національний банк України розглядає оцінку ризиків, проведену банками та здійснені банками заходів щодо зниження ризиків фінансового моніторингу, а

також враховує рівень свободи дій та прийняття рішень банками, що допускається використовувати на державному рівні.

Суб'єктам первинного фінансового моніторингу потрібно надави певний ступінь свободи у визначенні найбільш ефективних шляхів і способів зниження ризиків у сфері фінансового моніторингу, зокрема встановлених шляхом аналізу оцінки ризиків на державному рівні та виявлених ризиків банками самостійно. Стратегія суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо зниження ризиків фінансового моніторингу повинна враховувати вимоги законодавства України та нормативно правових актів Національного банку України та державні системи регулювання та нагляду.

Ефективний ризик-орієнтований підхід має враховувати характер, різноманітність, зрілість банківського сектора, та конкретного банку а також характеристики існуючих ризиків.

Протягом 2021, 2022 та 2023 року Національний банк України має докласти зусиль для розуміння всіх ризиків, що можуть бути пов'язані з пандемією коронавірусу Covid-19 та запровадження в країні воєнного стану.

Національний банк отримує значні обсяги інформації, що сприяє широкому розумінню ним ризиків фінансового моніторингу, ризиків кожного банку та банківського сектору в цілому.

Метою запровадження Національним банком України ризик-орієнтованого підходу є:

- 1) оптимізація використання ресурсів банку;
- 2) раціональне налаштування внутрішніх процедур банку;
- 3) підвищення ефективності та результативності заходів здійснених банком;
- 4) регулювання інтенсивності вжиття превентивних заходів пропорційно виявленим ризикам.

Від вироблення та впровадження комплексного набору інструментів для здійснення наглядової діяльності необхідно постійно удосконалювати структуру наглядової діяльності та інвестувати в розвиток спроможностей та навчання працівників, як регулятора так і працівників банків.

Поняття «нагляд» та «система моніторингу» охоплюють заходи та інструменти, наявних у Регулятора, які необхідно застосовувати відповідно до певних ризиків.

Постійний нагляд за діяльністю банків згідно з «системою моніторингу» є загалом менш глибоким процесом, якщо порівняти його з традиційним режимом нагляду. Скажімо, суб'єкти первинного фінансового моніторингу мають право не проходити перевірки під час здійснення планових перевірок. Однак, зважаючи на систему моніторингу, Національний банк України повинен мати змогу здійснювати вплив та вживати заходів поглибленого нагляду, коли вже виявленні певні ризики, а також не має обмежуватися лише безвиїзними перевітками.

З метою забезпечення забезпечити ефективного моніторингу, потрібно використовувати деякі проактивні заходи, для того щоб встановлювати та реагувати на значні зміни в характері ризиків, наприклад, періодичні запити необхідної інформації, оновлення оцінки ризиків у характері ризиків, моніторинг даних чи подій, таких як подання звітів про підозрілі фінансові або не притаманні операції значні ризикові події, а також безпосереднє втручання де це необхідно).

До прикладу, система моніторингу допомагає встановлювати коло суб'єктів, які не здійснюють заходів належної перевірки клієнтів, не надсилають повідомлень про підозрілі операції, взагалі сприяють незаконним фінансовим потокам, що може бути підставою для застосування більш активного та поглибленого наглядового втручання чи застосування регулятором заходів впливу до таких суб'єктів.

Оновлено порядок реалізації санкцій банками затверджено Положенням про реалізацію спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) від 11 травня 2023 року № 65 «Зміни стосуються наступного:

- Адаптовано за Закону України «Про санкції» про санкції, зокрема, в частині нових видів санкції "блокування активів" у новій редакції;
- Установлено дії Банку щодо кожної санкції (відмова, блокування, облік на рахунках кредиторська заборгованість);
- Виписано час набуття чинності санкцій - момент першого оприлюднення такого списку;

- уточнення вимог щодо реалізації санкцій під час здійснення операцій з використанням платіжних інструментів, включаючи електронні платіжні засоби, встановлює вимоги до еквайрингових установ;

- Дозволено перерахування коштів в межах виконання в межах України платіжних інструкцій на користь санкційних осіб до яких застосовано санкції «блокування активів»/»блокування активів у новій редакції»

- Блокування активів у разі укладання з клієнтами договорів індивідуального банківського сейфа

- визначає порядок дій суб'єкта реалізації санкцій у разі виявлення збігу окремих даних клієнта та/або іншого учасника фінансової операції з даними санкційної особи та відсутності достатньої інформації в санкційних списках або реквізитах платіжних інструкцій тощо, яке зобов'язує документувати кожен дію банку.

- Додано вимогу щодо затвердження окремого документу щодо реалізації санаційного законодавства в банку та щомісячне інформування про залишки підконтрольних осіб» [26].

Також зазначу, що наглядова стратегія Національного банку України має визначати конкретні цілі наглядової діяльності у сфері фінансового моніторингу та надавати роз'яснення піднаглядним установам про те, як наглядові органи знижуватимуть ризики фінансового моніторингу встановлені у певному секторі нагляду так, як Регулятор реагуватиме на ризики, які можуть виникнути.

Наглядова стратегія Національного банку України має визначати підхід, який застосовуватиме Регулятор під час використання своїх інструментів для зниження встановлених ризиків, які можуть виникнути в діяльності банків.

Наглядова стратегія Національного банку України сприяє зменшенню ризиків у діяльності банків.

3.2 Банківський нагляд в умовах воєнного стану

24 лютого 2022 року стало викликом для фінансового стану держави в цілому та зокрема банківської системи України. Беручи до увагу ті випробування, які прийшлося пройти українцям, населення майже не відчуло перебоїв у роботі банківської системи (окрім тимчасово окупованих територій).

24 лютого 2022 року у перші години від початку війни в Україні Правління Національного банку України прийняло постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану».

Зазначена постанова прийнята з метою забезпечення надійності та стабільності функціонування банківської системи.

Банки в Україні зобов'язані були продовжувати роботу з урахуванням обмежень встановлених, цією постановою.

Національний банк України заборонив банкам проводити операції, які порушують визначені цією постановою обмеження, сприяють чи можуть сприяти їх уникненню, у разі невиконання вимог постанови банки нестимуть відповідальність визначено законодавством України.

У прес релізі Національного банку України опублікованого 24 лютого 2024 року о 23:47 зазначалось, що у постанові № 18: «визначено випадки, у яких уповноваженим установам дозволяється здійснювати за дорученням клієнтів торгівлю валютними цінностями, а також порядок здійснення цих операцій;

- зафіксовано офіційний курс гривні до іноземних валют, офіційний курс гривні до спеціальних прав запозичення, а також розрахункову ціну банківських металів на рівнях, на яких вони діяли 24 лютого 2022 року;

- припинено до окремого рішення розрахунок довідкового значення курсу гривні до долара США згідно з укладеними на валютному ринку України угодами станом на 12.00;

- визначено випадки, у яких уповноваженим установам дозволено здійснювати за дорученням клієнтів транскордонні перекази валютних цінностей з України;

- заборонено уповноваженим установам здійснювати будь-які валютні операції:

- з використанням російських рублів та білоруських рублів;

- учасником яких є юридична або фізична особа, яка має місцезнаходження в російській федерації або в республіці білорусь;

- для виконання зобов'язань перед юридичними або фізичними особами, які мають місцезнаходження в російській федерації або в республіці білорусь;

- визначено порядок проведення щоденних операцій з купівлі доларів США Національним банком України у банків;

- надано право банкам здійснювати продаж клієнтам іноземної валюти за рахунок власної валютної позиції для виконання цими клієнтами власних зобов'язань за кредитними договорами (уключаючи відсотки) перед банками;

- надано право банкам, що мають залишки валютних цінностей в касах на момент прийняття цієї постанови, здійснити їх продаж клієнтам у межах залишку валютних цінностей.

У текст постанови № 18, були внесені зміни 42 рази, оскільки метою її дії є відстеження реалій сьогодення та упередження тих викликів, які перед Україною стають» [27].

Не дивлячись на всі виклики, перед державою та запровадження в Україні воєнного стану, у 2022 році тривала успішна реалізація Стратегії Національного банку України до 2025 року.

Упродовж 2021 та 2022 роки Національний банк України реалізував свої стратегічні цілі на 56%, що є не поганим показником зважаючи на пандемію коронавірусу Covid-19 та повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну.

На 2022 рік НБУ встановив ціль, з інфляції на рівні 5% із допустимим діапазоном відхилень ± 1 в. п. Таким чином монетарна політика була спрямована на досягнення цієї цілі.

Але, у зв'язку з викликами, які постали через збройну агресію росії проти України у грудні 2022 року споживча інфляція в річному вимірі становила 26,6%.

Після введення в Україні воєнного стану стратегічні цілі НБУ зазнали деяких змін та були приведені у відповідність до викликів сьогодення.

9-10 листопада 2022 року НБУ провів міжнародний круглий стіл «Стратегічний розвиток та управління змінами у фінансовому секторі» у якому взяли участь центральні банки з 21 країни, а саме Ізраїлю, Великої Британії, Польщі, Кіпру, Німеччини, Швеції, Грузії, Естонії, Азербайджану, Гани, Албанії, Ісландії, Іспанії, Італії, Литви, Молдови, Австрії, Тунісу, Фінляндії, Шрі-Ланки, Казахстану.

Чергові кроки на шляху до відновлення ринкових засад управління фінансовою системою Національний банк зробив вже у червні 2022 року, НБУ повернувся до активної процентної політики, значно підвищивши облікову ставку.

Національний банк України підвищив облікову ставку з 10% до 25%, таке підвищення пов'язано із прискоренням інфляції майже до 17%.

Зміни у обліковій ставці НБУ 2022 рік (рис. 3.1).

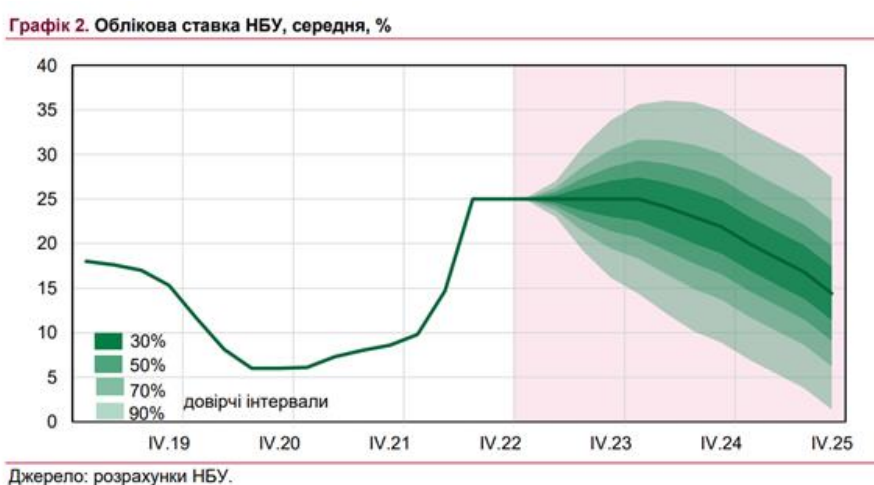

Рисунок 3.1 Облікова ставка НБУ, середня, % 2022 рік

На рис. 3.1 можемо побачити підвищення облікової ставки НБУ вважаю, що такий крок Регулятора спрямований на захист гривневих грошових коштів та накопичень фізичних осіб, збільшить привабливість гривневих активів, та буде сприяти зниженню тиску на валютному ринку.

НБУ також поступово скоротив обсяги монетизації бюджету та з початку 2023 року припинив емісійне фінансування. Водночас жорстка прив'язка обмінного курсу до долара США залишається ключовим стабілізаційним інструментом монетарної політики в поточних умовах. Національний банк України маж вживати заходів для врівноваження стану валютного ринку та посилення дієвості трансмісійного механізму монетарної політики, що є передумовами для повернення НБУ до традиційного формату інфляційного таргетування.

За прогнозами НБУ: «рівень інфляції буде поступово знижуватись та залишатиметься керованою завдяки заходам НБУ та уряду, а також підтримці міжнародних партнерів НБУ прогнозує сповільнення інфляції до 18.7% у 2023 році (рис. 3.2).

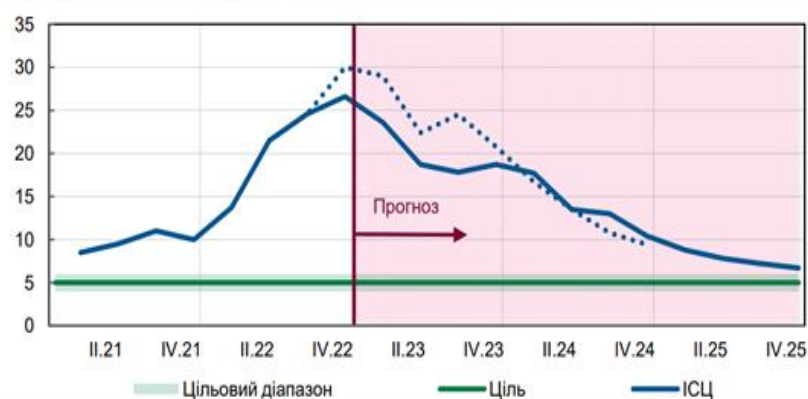
Порівняння індексу інфляції за 2023 рік з попереднім			
	2022	2023	Різниця
		(%)	
січень	101,3	100,8	-0,5
лютий	101,6	100,7	-0,9
березень	104,5	101,5	-3,0
квітень	103,1	100,2	-2,9
травень	102,7		
червень	103,1		
липень	100,7		
серпень	101,1		
вересень	101,9		
жовтень	102,5		
листопад	100,7		
грудень	100,7		
За рік	126,6	103,2	

Рисунок 3.2 [2]

Відповідно до рис. 3.2 можна дійти висновку, що рівень споживчої інфляції сповільнився та поступово знижується, але на жаль ці показники не є тими, які можуть суттєво змінити ситуацію в країні, у сфері споживчої інфляції.

Збереження жорстких монетарних умов, зниження світової інфляції та слабший споживчий попит в умовах дефіциту е/е сприятимуть зниженню рівня інфляції. Отримання анонсованих обсягів міжнародної допомоги та спільні дії НБУ й уряду з активізації ринку внутрішніх боргових залучень дадуть змогу уникнути емісійного фінансування дефіциту бюджету та балансувати валютний ринок (рис. 3.3).

Графік 1. ІСЦ (станом на кінець періоду, % р/р) та інфляційні цілі

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ.

Рисунок 3.3 Індекс споживчих цін (станом на кінець періоду 2022 рік, % р/р) та інші інфляційні цілі

Аналізуючи дані на рис. 3.3 можна дійти висновку, що темпи зростання цін досягли пікового значення у IV кварталі 2022 року та почали сповільнюватися у 2023 році завдяки поступовому налагодженню логістики та виробництва в середині країни, зниженню світової інфляції та помірно жорстким монетарним умовам.

Відповідно до даних Державної служби статистики, у квітні 2023 року споживча інфляція в річному вимірі (р/р) і далі сповільнювалася – до 17,9%. Для порівняння у березні 2023 року споживча інфляція складала 21,3%. Також базова

інфляція в квітні 2023 року знизилася до 16,9% р/р, у той час в березні вона становила 19,8% р/р.

З метою забезпечення безперервності надання банківських та фінансових послуг Національний банк України запровадив проєкт POWER BANKING, який націлений на підтримку партнерства банківської спільноти, щоденну координацію та обмін досвідом, для того щоб ефективно протистояти викликам війни. Разом з комерційним сектором НБУ зміг підтримати якість та стійкість банківської системи України, яка майже півтора року успішно долає виклики воєнного часу, але й підтримує бізнес кредитами.

Проєкт НБУ Power Banking передбачає створення єдиної мережі відділень банків, які є системно важливими у нашій державі. А саме 1 000 відділень у 200 містах і селах України. За очікуваннями Національного банку України, що банківські відділення будуть функціонувати як одна мережа. НБУ впроваджує операційні рішення для підтримки цієї мережі. Планується, що ця банківська загальна мережа буде функціонувати у тому числі у разі блекауту, та з альтернативними каналами зв'язку. Наразі у світі не створено нічого подібного.

Регулятор зупинив проведення планових виїзних перевірок банків, на період запровадження в державі воєнного стану, але буде здійснювати безвиїзний нагляд, у тому числі, у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації та моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій).

Банківський сектор у II кварталі 2022 року поступово адаптувався до роботи банків в умовах воєнного стану.

Гривневий кредитний портфель банків зростає завдяки корпоративному кредитуванню державними банками, переважно за підтримки державних програм.

Незважаючи на воєнний стан в Україні рівень ліквідності залишається досить високим. Активи банків поступово збільшуються. Чисті активи банків за II квартал 2022 року зросли на 3.3% почали наближатись до довоєнного рівня, що є показником відновлення рівня економіки в державі.

Чисті гривневі корпоративні кредити за квартал зросли на 5.3%, натомість валютні – знизилися на 7.2% у доларовому еквіваленті. Зростання корпоративного гривневого кредитування відбувалося за рахунок державних банків – близько +30% за квартал.

Але нажаль обсяг непрацюючих кредитів почав зростати вперше за тривалий час, їх рівень підвищився за II квартал на 2.6 в. п. до 29.7%.

Починаючи з червня 2022 року відбулось зростання ставок за гривневими депозитами населення й бізнесу, найшвидше подорожчали депозити громадян, які поклались на 3 місяці.

Вже у третьому кварталі 2022 року чисті активи банків зросли на 7.5% та перевищили довоєнний рівень, здебільшого нарощувалися обсяги депозитних сертифікатів Національного банку України.

Питома вага непрацюючих кредитів зросла у третьому кварталі на 3.9 в. п., з початку запровадження в Україні воєнного стану на 7.0 в. п. – до 33.6%. Більше всього зросла частка непрацюючих кредитів громадянам, на цей показник зокрема вплинули тимчасово окуповані території.

Грошові кошти юридичних осіб у гривні збільшилися за квартал на 3.7%, у валюті – зменшилися майже на 2% у доларовому еквіваленті.

У третьому кварталі банки отримали 12 млрд грн прибутку, що не може не вражати в умовах війни.

Для порівняння, співвідношення операційних витрат та операційного доходу в третьому кварталі становило 36.5% порівняно з 44.6% у відповідному періоді минулого 2021 року.

Але потрібно також зазначити, що відрахування у резерви під кредити становили 33.5 млрд грн, під цінні папери – 7.1 млрд грн.

В IV кварталі 2022 року банки продовжували працювати стабільно, незважаючи на масовані обстріли енергетичної інфраструктури України. Банки відновлювали роботу відділень на звільнених територіях. Але слід зазначити, що загальна кількість відділень банків в державі скоротилась.

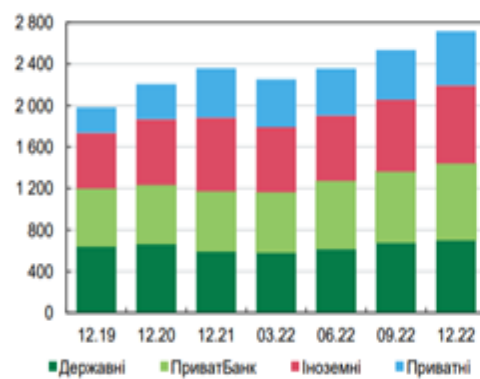
У четвертому кварталі обсяг чистих активів банків збільшився на 8.6%, за 2022 рік – на 17.9%.

Зокрема відбулось нарощення обсягів депозитних сертифікатів Національного банку України та коштів на рахунках в інших банках, але слід зазначити, що вкладення в ОВДП за рік незначно скоротилися (рис. 3.4).

Структура сектору

Обсяг загальних активів у IV кварталі зріс на 7.1% переважно за рахунок іноземних банків. У IV кварталі кількість працюючих банків не змінилася. Проте 7 лютого банк «Форвард» (0.1% чистих активів сектору) було визнано неплатоспроможним через неприведення своєї діяльності у відповідність до вимог законодавства України. У цілому за рік кількість банків зменшилася незначно (на 4 несистемних банки, половина – з російським державним капіталом).

Графік 1. Загальні активи банків, млрд грн*

* За квартал з урахуванням коригуючих проводок, крім IV кварталу. Платоспроможні банки поділено на групи згідно з класифікацією у відповідному звітному періоді.

Таблиця 1. Кількість банків*

	2019	2020	2021	I.22	II.22	III.22	IV.22
Платоспроможні	75	73	71	69	68	67	67
Зміна	-2	-2	-2	-2	-1	-1	0
Державні, у т. ч. ПриватБанк	5	5	4	4	4	4	4
Зміна	0	0	-1	0	0	0	0
Іноземні	20	20	20	16	16	16	16
Зміна	-1	0	0	-4**	0	0	0
Приватні	50	48	47	49	48	47	47
Зміна	-1	-2	-1	+2**	-1	-1	0

* Кількість наведено на кінець відповідного періоду.

** Два банки з іноземним капіталом віднесені до групи приватних.

Рисинок 3.4 Обсяг фінансових активів банків України IV квартал 2022 року, опубліковано Національним банком України

Відповідно до рис. 3.4 можна побачити, що обсяг загальних активів у IV кварталі зріс на 7.1% переважно за рахунок іноземних банків. У IV кварталі кількість працюючих банків не змінилася. 7 лютого банк «Форвард» (0.1% чистих активів сектору) було визнано неплатоспроможним через неприведення своєї діяльності у відповідність до вимог законодавства України.

Обсяги чистих кредитів юридичним особам в IV кварталі знизилися, у гривневих – на 6.7%, валютних – на 5.2%.

Слід зазначити, що за 2022 рік у банках чисті гривневі кредити юридичних осіб зросли на 0.5%, у валюті знизилися на 23.9% (рис. 3.5).

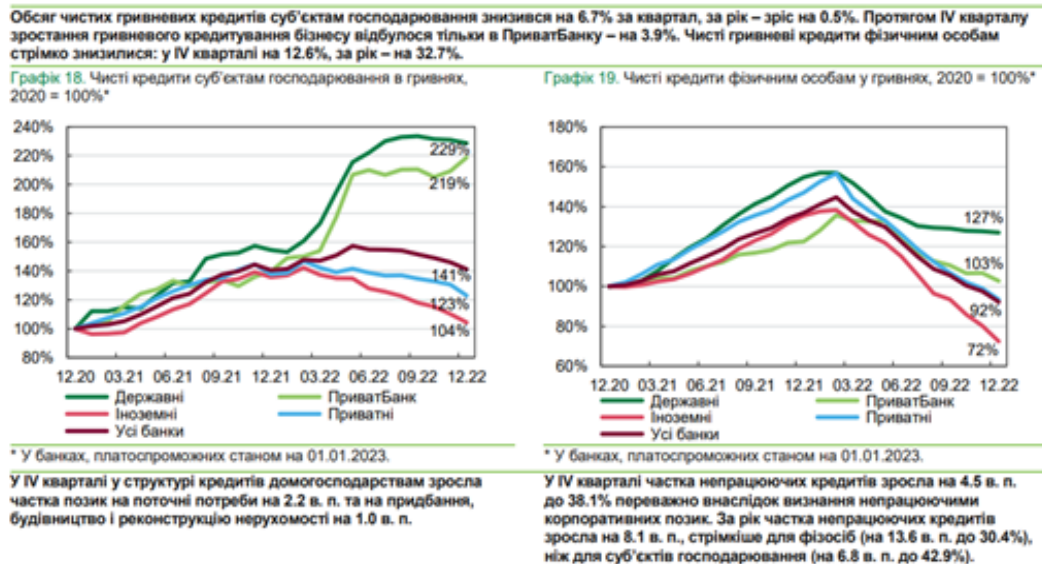

Рисунок 3.5 Обсяг чистих фінансових активів банків IV квартал 2022 року, опубліковано Національним банком України

Відповідно до рис. 3.5 можна побачити, що обсяг чистого роздрібного гривневого кредитного портфеля у IV кварталі скоротився на 12.6%. За підсумками 2022 року зросла частка непрацюючих кредитів громадянам на 13.6 в. п., юридичним особа на 6.8 в. п. Обсяг чистих гривневих кредитів юридичним особам знизився на 6.7% за квартал, за рік – зріс на 0.5%. Протягом IV кварталу зростання гривневого кредитування бізнесу відбулося тільки в ПриватБанку на 3.9%. Чисті гривневі кредити фізичним особам знизилися у IV кварталі на 12.6%, за рік на 32.7%.

У I кварталі масовані атаки території України та енергетичної інфраструктури продовжились, але банки забезпечили стабільну роботу своїх відділень та продовжили відновлювали роботу на деокупованих територіях України.

Протягом I кварталу 2023 року кількість банків зменшилася на 2 банки, наразі в Україні діють 65 банківських установ.

У лютому 2022 року до категорії неплатоспроможних банків віднесено банк «Форвард», та в березні відкликана банківська ліцензія у «Айбокс банку» через систематичне порушення цим банком вимог у сфері фінансового моніторингу.

Також продовжила діяла у 2022 році Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка запроваджена Урядом за ініціативи Президента України.

За I квартал 2023 року обсяг чистих активів банків зріс на 3.2%, збільшилися обсяги коштів в Національному банку України зважаючи на поетапне підвищення нормативів обов'язкового резервування за коштами клієнтів.

Показники активів банку 2022 рік (рис. 3.6)

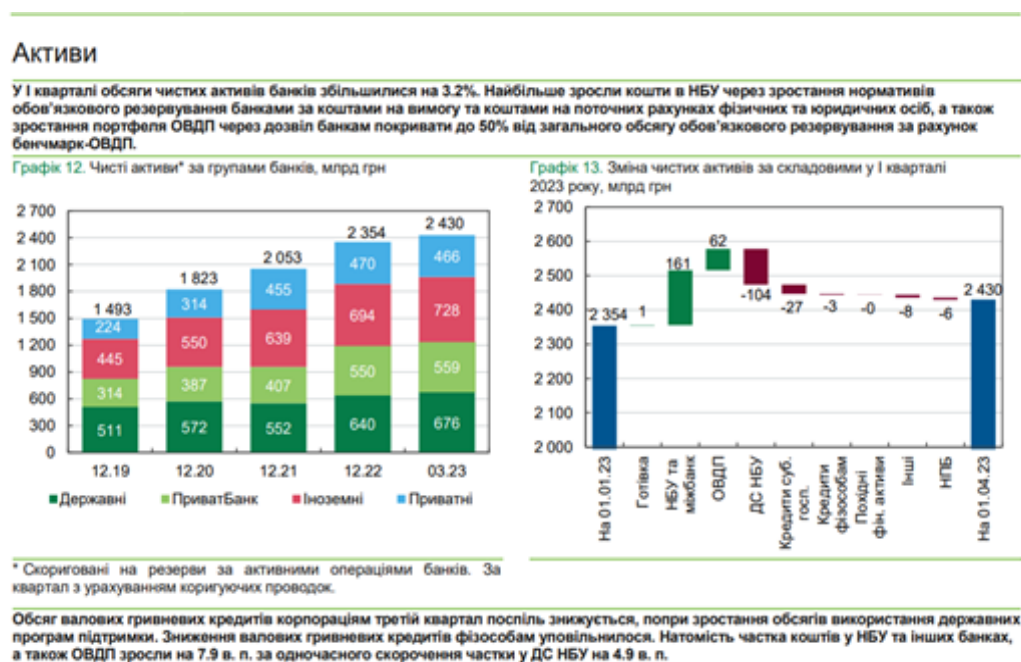

Рисунок 3.6 Динаміка активів банків України I квартал 2023 року, опубліковано Національним банком України

Відповідно до рис. 3.6 можна дійти висновку, що у I кварталі 2023 року банківський сектор надалі намагається успішно проходити кризу, активи банків України зростають. Обсяг чистих активів платоспроможних банків зріс за I квартал на 3.2%, також можна відмітити, що збільшилися обсяги коштів в НБУ у відповідь на поетапне підвищення нормативів обов'язкового резервування за коштами клієнтів.

Чистий гривневий корпоративний кредитний портфель нажаль продовжує скорочується у порівнянні з червнем 2022 року, за I квартал 2023 року обсяг знизився для гривневих кредитів – на 4.8%, для валютних – на 5.5%.

Облікова ставка Національного банку України лишалася на рівні 25% річних.

Також, в середньому вартість річних депозитів громадян підвищилась у першому кварталі 2023 року на 1.2 в. п. до 13.9% річних, у тримісячних депозитів до 12.4% річних.

У I кварталі 2023 року банки отримали прибуток – 34 млрд грн, але майже половини прибутку отримав ПриватБанк.

Також, хочу зазначити, що продовжила дію у 2023 році державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка була дещо оновлена, з метою її більш дієвого функціонування.

Таким чином, можна дійти висновку, що банківський сектор України, не тільки витримав всі потрясіння, які принесли пандемія коронавірусу Covid-19 та війна, але й продовжує свій розвиток, вдосконалює програми діяльності та корпоративне управління банку, а й впроваджує нові стандарти та якість надання послуг.

3.3 Удосконалення нагляду та впливу на проблемні банки

З квітня 2022 року Національний банк України разом з іншими державними органами та стейкхолдерами приступили до розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України.

22 травня 2023 року НБУ презентував нову Стратегію, та був першим серед органів державної влади. Назва нової Стратегії – «Фінансова фортеця України». НБУ замінив Стратегію Національного банку України до 2025 року, яка діяла 2 роки. Нова стратегія не має терміну, а діятиме стільки часу доки це буде необхідно.

Нова Стратегія містить 5 стратегічних цілей Національного банку України та 24 стратегічні ініціативи.

Цілі нової Стратегії:

- 1) «Стійка гривня»;
- 2) «Фінансова стабільність»;
- 3) «Фінансова система працює на відновлення країни»;
- 4) «Сучасні фінансові послуги»;
- 5) «Ефективний центральний банк».

Наразі, стратегічне планування Національного банку України враховує зокрема, 2 фактори впливу це, вторгнення російської федерації та умови функціонування фінансової системи України та зокрема банківської системи. Зараз перед НБУ буде направляти значний акцент своєї діяльності спротив агресії рф та відновлення країни після завершення бойових дій.

Відповідно до тексту нової Стратегії: «НБУ сприяє відновленню економіки, відбудові країни, поверненню до стійких темпів економічного зростання, підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України та заходи, спрямовані на підвищення обороноздатності країни. Одночасно регулятор сприяє розвитку фінансового ринку, підвищенню якості, доступності фінансових послуг та відповідальності учасників ринку, посилює прозорість банків та небанківських фінансових установ, забезпечує захист прав споживачів фінансових послуг і сприяє підвищенню фінансової обізнаності громадян. Осторонь уваги не залишилося й питання сталого розвитку з дотриманням світових ESG-стандартів із фокусом на довгострокову перспективу» [30].

Окремо хочеться звернути увагу, на важливість, у після воєнний період України на діяльність державних банків. До банків державного сектору, станом на травень 2023 року належать: АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк» та АБ «УКРГАЗБАНК».

Національний банк України, Міністерство фінансів України за участі Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Міжнародної фінансової корпорації та Європейського банку реконструкції та розвитку було розроблено та

запроваджуються «Засади стратегічного реформування державного банківського сектору».

Основними завданнями, які визначено у цих Засадах є перегляд механізмів та принципів корпоративного управління у державних банках України. Засади пропонують зробити акцент на фокусуванні операційних та бізнес моделей державних банків з метою досягнення найвищої ефективності їх діяльності.

У післявоєнний період до банків державного сектору мають застосовуватися посилені вимоги до рівня та якості корпоративного управління.

Наразі основними, стратегічними напрямками діяльності банків державного сектору у період післявоєнного відновлення економіки є:

1) запровадження моніторингу потенційних загроз національній безпеці України, діяльності банків державного сектору та заходів їх нейтралізації.

2) визначення ключових цілей та напрямів діяльності банків державного сектору у період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки.

Головними пріоритетами діяльності банків державного сектору визначено фінансування:

- 1) Збройних сил України;
- 2) населення, яке постраждало в наслідок воєнних дій на території України, у тому числі, але не виключно житло яких постраждало, повністю або частково зруйновано, зокрема те житло, що знаходилось в іпотеці;
- 3) об'єктів критичної інфраструктури;
- 4) аграрного сектору;
- 5) суб'єктів підприємницької діяльності, які постраждали в наслідок збройної агресії російської федерації;
- 6) харчової промисловості та суміжних галузей, спрямованих на продовольче забезпечення населення;
- 7) інфраструктурних проєктів, направлених на відновлення та розвиток об'єктів соціальної, транспортної інфраструктури, пошкоджених чи зруйнованих внаслідок проведення бойових дій, під час воєнного стану в Україні;

8) транспортно-логістичної інфраструктури країни (у тому числі відбудова зруйнованих чи пошкоджених мостів, залізних доріг, аеропортів).

9) виробничих потужностей для імпортозаміщення продукції, що імпортувалась з російської федерації.

Також, актуально розширити коло суб'єктів господарювання, яким надається державна підтримка.

Державна підтримка має надаватись для мікро-, малих, середніх та великих підприємств, а також для фізичних осіб підприємців, у тому числі:

- 1) створення сприятливих умов для розвитку підприємництва;
- 2) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності;
- 3) забезпечення розвитку суб'єктів з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;
- 4) сприяння провадженню діяльності щодо просування вироблених ними товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;
- 5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

Доречно залучати іноземних інвесторів, для цього необхідно забезпечити прозорість ринку та максимально знизити рівень ризику корупційної складової.

Також, у період післявоєнного відновлення економіки України максимально важливо сконцентрувати увагу на виявленні ризиків та загроз фінансовій безпеці України у діяльності банків державного сектору.

Необхідність реалізації державних програм для забезпечення стабільності банківського сектору та підтримки економіки в цілому потребує ретельного аналізу та моніторингу фінансового стану банків державного сектору.

Також, важливим для банківської системи є підтримка та плідна співпраця з міжнародними партнерами України та отримання фінансування потреб держави та загалом створення в Україні сприятливого інвестиційного клімату.

ВИСНОВКИ

В процесі дослідження обґрунтовано системну важливість здійснення в Україні банківського нагляду та необхідність застосування дієвих заходів банківського нагляду та впливу на банківський сектор, з метою мінімізації чи усунення ризиків, у банківському секторі, викликаних війною.

Наразі важливо спрямувати фокус уваги на зарубіжний банківський досвід, та євроінтеграційні процеси, у зв'язку з ухваленою Європарламентом резолюцією щодо надання Україні статусу кандидата в члени ЄС.

В умовах запровадження воєнного стану в Україні Національний банк України здійснює банківський нагляд в Україні та сприяє фінансовій стабільності України в цілому.

В умовах повномасштабного вторгнення на територію України це задача із зірочкою.

Основним завданням банківського нагляду є і буде збереження та посилення довіри населення до Національного банку України та банків України. З липня 2020 року НБУ, додатково до своїх функцій почав здійснювати нову функцію, а саме захист прав споживачів.

У роботі було наглядно продемонстровано, що суттєвий вплив на банківську систему України, здійснило запровадження карантину зумовленого пандемією коронавірусу Covid-19, але банківська система зуміла швидко адаптуватись та переналаштувати свою операційну діяльність.

Станом на день запроваджено карантину банківська система України була ліквідною, стійкою, капіталізованою, прибутковою.

У період пандемії посилилась активізація двосторонньої комунікації Національним банком України з банками для розроблення та впровадження антикризової політики, яка з часом показала себе з найкращої сторони.

Вважаю, що Національному банку України вдалося підтримати макроекономічну стабільність в державі та розробити і провадити державні програми підтримки економіки та відновити економічне зростання України.

Банки в Україні успішно адаптувалися до роботи в умовах пандемії Covid-19 та у 2021 році належним чином виконували свої функції, зобов'язання перед населенням та підтримували економіку держави.

Наступним викликом в Україні стало повномасштабне вторгнення російської федерації.

На мою думку, банківська система була підготовленою до запровадження в Україні воєнного стану, тому обійшлося без суттєвих потрясінь. Вийняток є тимчасового окуповані території, та територію зони зіткнення. У тих регіонах України де безпекова ситуація дозволяє, банки працюють у повну силу.

Починаючи з 24 лютого 2022 року банківська система не на день не припинила свою діяльність, банківські операції здійснювались, фінансові послуги надавались, підкріплення банкоматів готівкою проводилось, окрім того готівку можна було отримати на касі в супермаркеті.

Банки продовжують безперервно працювати, не зважаючи на постійні обстріли території України та енергетичний терор, з жовтня 2022 року по березень 2023 року, руйнування цивільної інфраструктури та намагань залякувати населення. Банки реалізують заходи, що посилюють їхню стійкість до операційних ризиків і дадуть змогу зберегти неперервність роботи навіть в умовах тривалих блекаутів.

Відповідно до аналізу діяльності банків, ліквідність банківської системи залишається високою.

Національний банк України не проводить планові інспекційні перевірки банків та не застосовує заходи впливу за порушення нормативних вимог до капіталу, якщо вони викликані наслідками війни.

Відповідно до наведених в дослідженні даних збереженню довіри вкладників до банків, сприяють регулярні та значні надходження державних виплат на банківські рахунки громадян України.

Вважаю, що міжнародна підтримка України зростає, стає регулярнішою і системнішою, а також створює надійну опору для фінансування потреб держави, платіжного балансу та міжнародних резервів.

У наступні роки, Національний банк України має сконцентрувати увагу на довгострокових пріоритетах подальшої гармонізації правил роботи фінансового сектору з європейським законодавством.

Вважаю, що зазначені у дослідженні кроки сприятимуть удосконалення банківського нагляду в Україні.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-ХІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>. (Дата звернення: 12.03.2023).
2. Адамик Б. П. Національний банк і грошово-кредитна політика: навч. посіб. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 278 с., 174 с.
3. Версаль Н. І. Проблеми класифікації регулювання банківської діяльності. *Банківська система України: теорія і практика становлення*: зб. наук. праць: в 2 т. Т. 2. Суми: ВВП Мрія 1 ЛТД: Ініціатива, 1999. С. 408 – 410.
4. Єпіфанов А. О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України: монографія. Суми: Університетська книга, 2006. 417 с.
5. Банківський нагляд: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [В. І. Грушко, С. М. Лаптев, О. С. Любунь, К. Є. Раєвський]. К.: Центр навч. л-ри, 2004. 264 с.
6. Банківський нагляд: підручник / [О. С. Любунь, К. Є. Раєвський]. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 416 с.
7. В. С. Домбровський, Поняття і сутність банківського нагляду в Україні. *Електронний журнал Ефективна економіка № 3, 2014*. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2844>. (Дата звернення: 24.03.2023).
8. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000р. №2121-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>. (Дата звернення: 02.04.2023).
9. Ключові показники розвитку економіки та фінансового сектору за 2022 рік. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about>. (Дата звернення: 10.04.2023).
10. Аналітичні матеріали розміщені на офіційному веб-сайті Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about#section-1>. (Дата звернення: 19.04.2023).

11. Положення про порядок визначення системно важливих банків затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.12.2014 № 863. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14#Text>. (Дата звернення: 28.04.2023).

12. Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок затверджене постановою Правління Національного банку України від 17.07.2001 № 276. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-01#Text>. (Дата звернення: 03.05.2023).

13. Інформаційні матеріали розміщені на офіційному веб-сайті Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovleno-polojennya-pro-organizatsiyu-ta-provedennya-inspektsiynih-perevirok-bankivskih-ustanov-15404>. (Дата звернення: 07.05.2023).

14. Положення про здійснення Національним банком України безвиїзного банківського нагляду затверджене постановою Правління Національного банку України від 06.12.2018 № 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0135500-18#Text>. (Дата звернення: 08.04.2023).

15. Навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidru4niki.com/16790422/bankivska_sprava/naglyad_diyalnistyuu_bankiv_osnovi_otsinki_rizikiv_sistemoyu_otsinki_rizikiv. (Дата звернення: 17.04.2023).

16. Аналітичні матеріали розміщені на офіційному веб-сайті Національного банку України. URL: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2Fstat%2FIndicators_Banks_2023-05-01.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK. (Дата звернення: 21.03.2023).

17. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України затверджена постановою Правління Національного банку України від 24.10.2011 № 373 зареєстрована в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2011 р. за № 1288/20026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11#Text>. (Дата звернення: 11.04.2023).

18. Інформаційні матеріали розміщені на офіційному веб-сайті Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about#section-1>. (Дата звернення: 02.05.2023).

19. Бібліотека підручників та статей. Posibniki. 2022. URL: <https://posibniki.com.ua/post-prudenciyniy-naglyad-za-diyalnistyuu-bankiv>. (Дата звернення: 06.05.2023).

20. Науменкова С. Ефективність пруденційного банківського нагляду: особливості методичних підходів. *ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. ISSN 1728-3817. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/175_8.pdf. (Дата звернення: 19.04.2023).

21. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні затверджена постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368 зареєстрована в Міністерстві юстиції України 26 вересня 2001 р. за № 841/6032. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>. (Дата звернення: 30.03.2023).

22. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями затверджене постановою Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>. (Дата звернення: 09.04.2023).

23. Презентаційні матеріали Національного банку України. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/principi-pobudovi-sistemi-protidiyi-vidmivannyu-dohodiv-oderzhanix-zlochinnim-shlyahom-u-bankax%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/principi-pobudovi-sistemi-protidiyi-vidmivannyu-dohodiv-oderzhanix-zlochinnim-shlyahom-u-bankax%20(1).pdf). (Дата звернення: 04.04.2023).

24. Основні напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року схвалені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 435-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>. (Дата звернення: 17.04.2023).

25. АТ «Укресімбанк» Ключові питання Фінансового моніторингу за напрямом методології, травень 2023 рік 3 с. URL: Презентація_методологія вал.рег._фінмон.pdf. (Дата звернення: 15.05.2023).

26. Офіційний сайт АТ «Укресімбанк». Ключові питання Фінансового моніторингу за напрямом методології. 2023. Травень. 10 с. URL: Презентація_методологія вал.рег._фінмон.pdf. (Дата звернення: 15.05.2023).

27. Інформаційні матеріали розміщені на офіційному веб-сайті Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision>. (Дата звернення: 15.04.2023).

28. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision>. (Дата звернення: 18.05.2023).

29. Інформаційний ресурс Мінфін. URL: Індекс інфляції (2023) (minfin.com.ua). (Дата звернення: 12.05.2023).

30. Інформаційні матеріали розміщені на офіційному веб-сайті Національного банку України. URL: Strategy_NBU.pdf (bank.gov.ua). (Дата звернення: 14.05.2023).

31. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>. (Дата звернення: 27.03.2023).

32. Постанова Правління Національного банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>. (Дата звернення: 09.04.2023).

33. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>. (Дата звернення: 11.05.2023).

34. Адамик Б. П. Центральний банк і грошово-кредитна політика: підручник 2-ге вид., доповн. і переробл. Кондор. К. 2011. 416 с.

35. Банківський нагляд: Навчальний посібник / [В. І. Міщенко, А. П. Яценюк, В. В. Коваленко, О. Г. Коренєва]. К.: Знання, 2004. 406 с.
36. Баришніков А. Г. Організаційно-правові аспекти оновлення змісту банківського нагляду в Україні. *Держава і право*. 2007. № 1. 444 с.
37. Башлай С. В. Інструменти банківського нагляду на консолідованій основі. *Фінансовий простір*. 2011. № 3(3). 54 с.
38. Васильченко З. М. Методологічні аспекти дослідження банківської реструктуризації. *Фінанси України*. – 2007. – № 8. – С.109- 119.
39. Методика розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) схвалена рішенням Правління Національного банку України від 24.12.2019 № 1001-рш 351. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>. (Дата звернення: 16.05.2023).
40. Васильченко З. М. Фінансова консолідація як сучасна тенденція розвитку банківського бізнесу. *Світ фінансів*. 2006. №3 (8). 60 с.
41. Документ Базельського комітету з питань банківського нагляду “Міжнародна конвергенція оцінки капіталу і стандартів капіталу. Виправлена версія” (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework; Базель II, 26.06.2004 року). URL: <http://www.bis.org/bcbs/index.ht>. (Дата звернення: 10.05.2023).
42. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>. (Дата звернення: 20.04.2023).
43. Постанова Правління Національного банку України «Про складання та подання фінансової звітності в період запровадження воєнного стану» 07.03.2022 № 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0041500-22#Text>. (Дата звернення: 01.05.2023).
44. Д’яконова І. І. До питання визначення понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд». *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 8. 183 с.
45. Коваленко В. В. Банківський нагляд. Суми: УАБС НБУ, 2007. 262 с.

46. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України» від 21.02.2018 № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18#Text>. (Дата звернення: 26.04.2023).

47. Малюкова І. В. Проблеми та перспективи запровадження Базеля II у світі та в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2008. № 2. 49 с.

48. Міщенко В. І., Науменкова С. В. Банківський нагляд: Підручник. К.: Центр наукових досліджень; Університет банківської справи НБУ, 2011. 498 с.

49. Міщенко В. Підвищення ефективності банківського регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні. *Вісник НБУ*. 2010. № 8. С. 4-10.

50. Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу» від 17.08.2012 № 346 зареєстрована в Міністерстві юстиції України 17 вересня 2012 р. за № 1590/21902. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12#Text>. (Дата звернення: 30.04.2023).

51. Ринок фінансових послуг: Навчальний посібник / [Науменкова С. В., Міщенко С. В.] К.: Знання, 2010. 532 с.

52. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури: Монографія / [Науменкова С. В., Міщенко С.В.] К.: Університет банківської справи, Центр наукових досліджень Національного банку України, 2009. 384 с.

53. Осадчий Є. С. Світовий досвід з проблемними банками. *Фінанси, облік і аудит*. 2012. №19. 131 с.